

Humanistisch Opleidingsinstituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 797 - 3500 AT Utrecht

APRIL 1988

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

In dit
nummer o.a.:

• Oefening Pantserstorm • Nadien en de ingeloste belofte • De Noordzeeconferentie • Geweld in de krijgsmacht • Wantoestanden • 4 mei • Derde Wereldoorlog? • Jean de Florette • Nederland supermacht? • Wat valt er te vieren? • Botswana • Boeken

Abonnementsprijs f 15,- per jaar,
te storten op postbankrekening
480414 t.n.v. Hoofdraadsman Hu-
manistisch Geestelijke Verzor-
ging te Zeist.

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Wim Heij (voorz.),
Tineke Hundling, Wim Reinders,
Hans Schonk, Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend
van Dam, Evert van Dijk, Gerard
van Erkelens, Karen Heij, Pieter
de Jager, Jan Kooijman, Willy
Lohmann, Frits Maas, Len Mun-
nik, Leo van Opzeeland, Cor Out,
Tom Pauka, Rien Robijns, Karel
Roskam, Paul Rutten, Klaas Soes-
beek, Jan Stoof, Wessel Visser,
Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassau-
laan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-
14436.

Inhoud

Oefening Pantserstorm	2
Nadieh en de ingeloste belofte	6
De Noordzeeconferentie	8
4 mei: gedicht	9
Discussies	10
Jean de Florette	12
Wie een kuil graaft... (poster)	14
Nederland supermacht?	16
Wat valt er te vieren?	17
Berichten van het HV	18
Botswana	20
Derde Wereldoorlog?	22
Wantoestanden	23
Geweld in de krijgsmacht, een visie	24
Boeken	26
Willy Lohmann	28

Foto's: voorpagina Wim Heij,
pag. 14/15 Wim Reinders,
pag. 19 Gerard van Erkelens

Oefening Pantserstorm

„Het is steeds zo dat je iets moet doen, terwijl

Van 8 tot en met 18 februari jl. was de B-compagnie van het 45e Painfbat uit Steenwijk in Roosendaal voor de oefening Pantserstorm. Deze, door vele infanteristen gevreesde, oefening laat zich nog het best omschrijven als een keiharde training in het overleven.

Raadsman Wim Heij sprak voor, tijdens en direkt na afloop van deze oefening met drie dienstplichtigen uit deze compagnie: Jaap Feenstra (sld boordschutter tevens hulp-wapenhersteller), Marnix Koopmans (kpl plv. groepskommandant) en Joost Mulders (sgt groepskommandant).

Aanstaande maandag beginnen jullie aan Pantserstorm. Waaruit bestond, tot nu toe de voorbereiding?

Jaap: Weinig voorbereiding, je kunt rustig zeggen héél weinig. Ik ben voortdurend, zoals dat netjes heet, functioneel bezig geweest. Daardoor heeft de ciestaf maar zelden iets aan de voorbereiding mee kunnen doen.

Marnix: Wij hebben een behoorlijke voorbereiding gehad. Met boomstammen sjouwen, speedmarsen, ekstra aandacht voor technische zaken als touwbaan, hindernisbaan enz. De fysieke konditie is de laatste weken behoorlijk opgekrikt. Het programma is onderdeel voor onderdeel met ons doorgenomen. De voorkennis die nodig is om een beetje voorbereid aan de start te verschijnen hebben we wel zo ongeveer gehad.

Vorbereiding

Jaap: dat wij die fysieke voorbereiding niet hebben gehad vind ik gewoon jammer. Het heeft zich echt beperkt tot enkele theorielessen.

Joost: de voorbereiding is heel goed geweest en komt overeen met Marnix zijn verhaal. Daar komt nog bij dat al het

kader een week geleden een dag naar het KCT is geweest. Wat we daar gehoord hebben, vertelden we de dagen erna aan de groepen. We hebben de film over de oefening gezien, het tentenkamp bezocht en de gehele oefening is met ons doorgenomen. Daarnaast hebben we de klimtoren een keer ge-

De gesprekspartners v.l.n.r. Marnix Koopmans, Joost Mulders en Jaap Feenstra

enkt dat het al meer dan genoeg is"

daan en de moeilijkste hindernissen op de stormbaan een paar keer genomen. Ik denk dat de opzet van zo'n dag is dat wij als groepskommandant zodanig zijn voorbereid dat wij straks bij de oefening beter ons werk kunnen doen. Stel je eens voor dat een groepskommandant bij het nemen van een hindernis in het water valt. Dat werkt natuurlijk niet zo best.

Hebben jullie iets gehad aan de ervaringen van de oudere lichtingen?

Marnix: Al maanden geleden hoorde ik verhalen van jongens die er geweest waren, veelal sterke verhalen hoe zwaar het wel niet was geweest. Echte informatie heb ik van de vorige lichtingen niet gehad.

Jaap: Heel weinig. Allemaal sterke verhalen.

Marnix: Ik verwijt die jongens dat overigens niet hoor. Zo reageert iedereen. Daar doe je zelf ook aan mee wanneer je terug komt van een oefening: het stelde of niets voor of het was verschrikkelijk zwaar.

Joost: ik heb een goed informatief gesprek gehad met een kaderlid die als groepskommandant Pantserstorm een keer gedraaid heeft. Of ik er echt wat aan gehad heb zal ik af moeten wachten. De persoonlijke ervaring speelt bij alle dingen, dus ook bij zo'n oefening, altijd een grote rol.

Waar zien jullie het meest tegenop?

Joost: Het klinkt misschien wat aanmatigend, maar ik zie nergens specifiek tegenop. Ik zie niet op tegen bijv. een klimtoren of 20 km lopen, maar je weet het nooit. Ik hoop dat ik de oefening zal volbrengen.

Jaap: Ik zie het meest op tegen de eind-oefening. Na de opleiding - de eerste vier maanden - heb ik bijv. geen mars meer gelopen. De eerste week zal nog wel gaan, maar het vele loopwerk zou mij op den duur toch weleens kunnen opbreken. Wat ik minder aardig vind is dat ik een van de weinigen ben van de ciestaf die aan Pantserstorm moet deelnemen. Ik heb niet het gevoel dat ik gepaald ben hoor, maar het is nu een-

maal lekker optrekken met je eigen maten. Zeker als het moeilijk wordt. Dat maakt het dus voor mij ekstra lastig. Marnix: Ik zie er wel tegenop. Het fysieke gedeelte zal ik wel op kunnen brengen, maar of ik het ook mentaal zal kunnen volhouden weet ik nog niet. Een voordeel is dat ik bij de beste groep ben ingedeeld die ik me maar zou kunnen wensen. Echt tegen dingen opzien heb ik niet, maar ik sta ook niet te springen. De klimtoren bijv. daar heb ik niet echt zin in. Ik denk wanneer ik bovenop zal

Foto's Wim Heij

aankomen ik best zal staan te trillen. We zullen wel zien.

Vermoeidheid

Woensdagmorgen, in de tweede week, tijdens het opbreken van het schuilbivak ben ik in de gelegenheid Jaap, Joost en Marnix enkele vragen voor te leggen. Ze hebben het eerste deel van de in tweeën gesplitste eindoefening achter de rug (geforceerde mars en kompasdoorsteek, totaal ± 18 km) en hebben zowaar, ondanks de koude, kans gezien enkele uren te slapen. Toch begint de vermoeidheid zich op hun gezichten af te tekenen. Vanavond begint het tweede gedeelte van het sluitstuk van Pantserstorm: ± 25 km lopen waarvan de laatste drie kilometer bestaat uit het sjouwen met een brancard.

Jullie gingen met een verschillende instelling naar deze oefening. Hoe is het tot nu toe gegaan?

Jaap: Wel goed. Wanneer ik eerlijk ben moet ik zeggen dat het mij is meegeval- len. Je bent wel moe, maar dat is alles. Natuurlijk zijn er momenten dat het echt zwaar is, maar je herstelt ook weer snel. Het wordt anders wanneer je de opdrachten niet binnen de gestelde tijden haalt, dan moet je het over doen, tja dan ga je het wel moeilijk krijgen.

Vlak voor het begin van het eerste gedeelte van de eindoefening moest je afhaken. Hoe vond je dat?

Jaap: Verschrikkelijk jammer. Je bent tien dagen met elkaar bezig en dan zegt de dokter: Jij mag de eindoefening niet meelopen. Dat vond ik werkelijk heel erg. Ik voel me ook schuldig tegenover de anderen, dat kan best raar klinken, maar toch is het zo. Wanneer er van een groep iemand uitvalt betekent het dat de anderen meer moeten sjouwen. Bovendien wanneer je de eindoefening niet meemaakt heb je toch een onaf gevoel, je hebt Pantserstorm gedraaid, maar toch niet helemaal.

Joost: Alles bij elkaar best wel goed. Ik

Marnix Koopmans eet z'n kippeboutje toch maar op

heb wel wat problemen gehad met m'n knie, maar och, je bent de enige niet. Vannacht waren we redelijk snel binnen en dat werkt heel motiverend. Vandaag nog wat kleine oefeningen en dan het tweede deel van de eindoefening. Het zal vast niet meevallen, veel jongens lopen al wat te strompelen, maar het is het sluitstuk en dat werkt vast stimulerend om door te gaan.

Marnix: Het is zwaar, maar tot nu, met het zwaarste nog voor de boeg, is het me toch meegefallen. Ik zei van tevoren al dat ik in een goede groep zit en dat is ook zo. De sfeer in de groep is goed, we hebben veel voor elkaar over en dat draagt er toe bij hoe ik mij tijdens een oefening voel.

Hoe waren de ervaringen met de onderdelen waar jullie tevoren het meest tegenop zagen?

Jaap: tegen het loopwerk zag ik het meest op, maar dat is me ontzettend

meegefallen. Er is beslist veel loopwerk aan te pas gekomen tot nu toe, maar wanneer je alles maar met elkaar doet dan lukt het best wel. Wanneer ik dit zou weten en ik moest er opnieuw aan beginnen dan zag ik er zeker niet meer zo tegenop.

Joost: Ik was niet bang voor de klimtoren of iets dergelijks, maar het geheel maakt het natuurlijk wel zwaar en je weet nooit of je daar tegen opgewassen bent. Dat weet ik nu bijna wel: het zal wel lukken, sterker nog, het moet lukken. Ziekenrapport is er vandaag niet meer dus met deze groep moeten we wel aankomen. Van mij als groepscommandant zal er veel gevraagd worden. Je hebt momenten dat je genoeg aan jezelf hebt en toch moet je ook al het andere in de gaten houden.

Marnix: Die klimtoren is me werkelijk voor honderd procent meegefallen. Er was niemand die er onoverkomelijke problemen mee heeft gehad. Natuurlijk zal menigeen, zoals ik zelf, toch boven hebben staan te bibberen, maar het is ons allemaal gelukt.

En wat de stress betreft?

Marnix: Die kommando's pakken het wel slim aan. Ze dwingen je prestaties te leveren door op te eisen iets binnen een bepaalde tijd te doen. Lukt je dat niet dan moet je het over doen. Lukt het wel dan lig je vroeg in bed. Dus probeer je je maximaal in te zetten. Waar ik misschien nog het meest van heb afgezien was die dag op de vaarschool (de dinsdag van de tweede week; W.H.) en dan in het bijzonder het sjouwen met die boten. Dat riekte naar machtsmisbruik.

Terugblik

De vrijdag direct na Pantserstorm vond op de kazerne te Steenwijk het derde en laatste gesprek plaats. De oefening zit er op. Dit gegeven en een nacht slapen stelt hen in staat in alle rust op deze oefening terug te blikken.

Hoe kijken jullie in z'n algemeenheid terug op de oefening?

Jaap: Ik ben blij dat ik het meegemaakt heb, ik vind het jammer dat ik de eindoefening niet mocht meelopen – al denk ik ook dat het mij, met die ontstoken achillespezen niet gelukt was – maar ik zou het niet graag nog eens willen doen.

Marnix: Sommige dingen vielen mee, andere erg tegen. In z'n algemeenheid gesproken vond ik dit het zwaarste wat ik in m'n diensttijd gedaan heb.

Joost: Ik vond het een leuke oefening, misschien wel de leukste. Het was leerzaam en ontzettend goed voor de groepsbinding. Door deze oefening is het contact met de jongens – en dat kan ik nu al merken – een stuk nauwer geworden.

Een van de belangrijkste oogmerken van deze oefening is je meer te laten doen dan je denkt te kunnen. Lukte dat?
Marnix: Ik wist van tevoren dat ik aan alles mee zou (moeten) doen. Desondanks kan ik wel zeggen dat ze mij din-

Foto's Wim Heij

Maaltijd! (rechts Joost Mulders)

gen hebben laten doen waar ik me anders voor gedrukt zou hebben.

Jaap: Ik kan natuurlijk niets zeggen over de eindoefening en dat is het belangrijkste onderdeel voor wat betreft het verleggen van grenzen. Misschien is de klimtoren in dit verband wel iets waar ik niet warm voor loop, maar wat ik nu toch moest doen. Problemen had ik er niet direkt mee, maar leuk vond ik het niet.

Joost: Grensverleggend? Nee. Wel leer je je grenzen kennen. Wanneer je na het brancardsjouwen bijvoorbeeld nog zoveel kilometer zou moeten lopen dan zou je het ook gedaan hebben, denk ik. Daar zou je anders niet aan denken, maar zo zit het hele programma in elkaar. Het is steeds zo dat je iets moet doen, terwijl je denkt dat het al meer dan genoeg is. Maar of dat nu grensverleggend is? Je gaat tot aan de grens, maar je weet niet precies waar die ligt. Na die eindoefening dacht ik wel: dit is zo ongeveer het uiterste wat je kunt, Joost.

Hoe was de medische begeleiding?

Joost: Ik ben er zelf niet geweest, maar ik denk dat die wel goed was. Ik ieder peloton zat een hospik voor de kleinere klachten en dat vond ik een goede zaak. Marnix: Op zich vond ik de medische begeleiding wel goed. Maar de instructies van de arts werden niet altijd opgevolgd. Er waren jongens met smeetvloed op de vaarschool wel met boten moesten sjouwen. Die kommando-instructeurs stelden doodleuk vast dat bootsjouwen niets van doen had met sport, marsen, exercitie of velddienst... dus gewoon meedoen. Naar de letter hadden ze misschien gelijk, maar het klopte natuurlijk van geen kant. Het is een voorbeeld.

Jaap: Ik vond de medische hulp gewoon goed te noemen. Het was klasse dat er voor de kleine karweitjes in ieder peloton een hospik zat. Het was jammer dat de arts mij 'uit de strijd' nam, maar ik

moet toegeven dat het wel een juiste beslissing is geweest. Ik wilde wel doorlopen, maar dan had ik misschien de voeten echt helemaal kapot gelopen.

Stelde het kipslachten jullie nog voor problemen?

Jaap: Totaal niet.

Joost: Ik heb niet gekeken toen ze die kip de kop afsneden, maar voor de rest heb ik er geen problemen mee gehad.

Marnix: Ik vond het kipslachten compleet overbodig en een treurig gebeuren. Ik zag er ook geweldig tegenop, maar je doet het met z'n drieën en dat creëert de mogelijkheid, wanneer je er echt problemen mee hebt, je je er een beetje van te drukken. Ik zat bij twee jongens die er geen problemen mee hadden. De een wilde de kip wel vasthouden omdat hij het lekker warm vond – die had koude handen – en de ander was een slager. Ik zat dus goed.

Kommando-instructeurs

Hoe hebben jullie de kommando-instructeurs ervaren?

Joost: Meegevallen. Ik had echt van die venijnige kerels verwacht die alles zagen en overal op in zouden springen, maar dat is reuze meegevallen. Ze zagen niet alles en waren soms mild in hun beoordelingen. Wanneer er eens iets mis ging of niet zo goed dan weten ze dat mede aan de slechte omstandigheden bv. regen.

Jaap: Ze zijn mij wel meegevallen. Ik had ze strenger verwacht. De een was wel beter te verteren dan de ander. Het is precies wat Joost al zei, wanneer het de gehele dag regende dan hielden ze daar wel rekening mee.

Marnix: Aan de ene kant heel geschikt, aan de andere kant ergerde ik mij nog wel eens aan het al te gespierde taalgebruik. Ze hanteren een standaardprincipe waar ik niet zo wild van ben namelijk loon naar werken. Presteer je goed dan krijg je bijv. een ruime pauze of ben je s'avonds eerder klaar. Voor ons viel dat toevallig goed uit. Zit je in een fysiek minder goede groep dan kan dat totaal verkeerd uitpakken. Daarom vind ik dat een verkeerd principe. Ieder-

een doet z'n best daar kun je rustig vanuit gaan.

Met name de groepscommandanten worden door de kommando-instructeurs steeds aangesproken. Stresste je dat Joost?

Joost: Viel me erg mee. Je moet zorgen dat je zaakjes kloppen. Bij onze groep was dat zo, dus viel de stress ook nog wel mee.

Was er ook nog iets dat jullie leuk vonden?

Jaap: Het klinkt misschien vreemd, maar ik vind de touwbaan één van de leukste dingen en natuurlijk het eindappèl.

Marnix: De sfeer binnen de groep.

Joost: De lessen eetbare planten en water zuiveren vond ik leuk; interessant is misschien een betere benaming.

De slotvraag. Is er iets van voldoening bij jullie over het halen van de oefening Pantserstorm?

Jaap: Helaas kan ik op deze vraag geen antwoord geven. Ik ben er geweest, ik heb tien dagen meegedaan zonder dat ik het gevoel heb de oefening te hebben gehaald, omdat ik de eindoefening gemist heb. Eigenlijk heb ik niet het gevoel op Pantserstorm te zijn geweest.

Marnix: Geen voldoening... Ik sta verbaasd van mezelf dat ik overal zo klakkeloos aan mee heb gedaan. Wij zaten, om een voorbeeld te noemen, na het brancard-sjouwen er verschrikkelijk door. Op het eindpunt aangekomen moesten we nog enkele honderden meters verder sjouwen, omdat we onderweg de brancard even hadden neergezet toen we de weg waren kwijtgeraakt. Dat doe je dan ook nog en dat verbaast me, achteraf, zozeer dat er van voldoening geen sprake kan zijn.

Joost: Zeker. Het is het hoogtepunt. Tijdens de opleiding al werd er uitgebreid over Pantserstorm gesproken. Dat zit er nu op en daar heb ik een lekker gevoel bij, temeer daar ik het op een redelijke wijze heb weten te volbrengen.

Bedankt voor het gesprek.

Wim Heij

Nadieh en de ingeloste belofte

'Company of Fools' waardige opvolger van 'Land of Tá'

Met het verschijnen van haar nieuwe elpee 'Company of Fools' heeft de Nederlandse zangeres, multi-instrumentaliste en songschrijfster Nadieh het predikaat van 'muzikale belofte' definitief afgelegd. Ze heeft zich met deze nieuwe langspeelplaat gevestigd als allround muzikante voor wie ook uitgebreid internationaal succes binnen bereik ligt.

Nadieh (die eigenlijk Karin Reyhani heet) werd op 7 september 1958 in Den Haag geboren. Haar vader was Indisch, haar moeder Hollands. Na haar middelbare schooltijd bezoekt ze een drietal jaren de universiteit, waar ze één jaar Arabisch en twee jaar psychologie studeert. Haar uiteindelijke bestemming blijkt in de muziek te liggen. Vanaf haar 21e jaar woont Nadieh in Den Bosch, waar haar muzikaal talent zich onopgemerkt voor de buitenwereld, ontwikkelt.

Vanaf 1983 werkt Nadieh samen met Cees Buenen aan materiaal voor een elpee. Aan het eind van 1986 wordt haar eerste elpee uitgebracht door een van de grotere platenmaatschappijen: Polydor. Als uit het niets duikt Nadieh op met 'Land of Tá' en iedereen is aangenaam verrast.

Land of Tá

De elpee 'Land of Tá' bevat elf stukken, waarvan de muziek en de tekst voor het overgrote deel van Nadieh zelf afkomstig zijn. De eerder genoemde Cees Buenen, de vaderlandse popcoryfee Hans Vermeulen en Nadieh zelf zijn gedrieën verantwoordelijk voor de produktie van de elpee.

Nadieh's muziek kan het best omschreven worden als melodieuze pop, waarin elementen uit verschillende muziekstijlen verwerkt zijn. Haar stem doet zo nu en dan 'folk-achtig' aan. De melodieën zijn echter veel gecompliceerder dan de deuntjes die we uit de folk-muziek van de jaren zestig en zeventig kennen en het gebruikte instrumentarium is dat van een moderne popband (inclusief synthesizer).

De elpee kent een grote variëteit aan soorten songs, die slechts bij uitzondering de vier minuten grens passeren. De singles die van de elpee werden getrokken zijn stuk voor stuk 'catchy up-tempo popsongs': 'Right to Change', 'Lovers Eyes' en 'Windforce 11'. Op 'Lovers Eyes' hanteert Hans Vermeulen de gitaar en hij weet daar stiekem een gitaarloopje binnen te smokkelen, afkomstig uit de grootste hit van zijn voormalige groep de 'Sandy Coast', 'True Love that's a Wonder'.

Met 'Windforce 11' bereikte Nadieh een notering in de diverse hitparades. Dit nummer verdient het om een klassieker te worden in de Nederlandse popgeschiedenis.

Andere nummers op de elpee laten zich moeilijker benoemen. Daarin wordt gestoeid met ritmes en vocalen, zowel met de 'lead-vocals' van Nadieh als met de veelvuldig gebruikte achtergrondvocalen.

Vele nummers verraden onmiskenbaar een Oosterse invloed, waardoor een mystieke sfeer wordt opgeroepen. De naam Nadieh is overigens de Arabische aanduiding voor 'roepster'. Aan die mystieke sfeer dragen ook de teksten bij, die het nivo van de gemiddelde En-

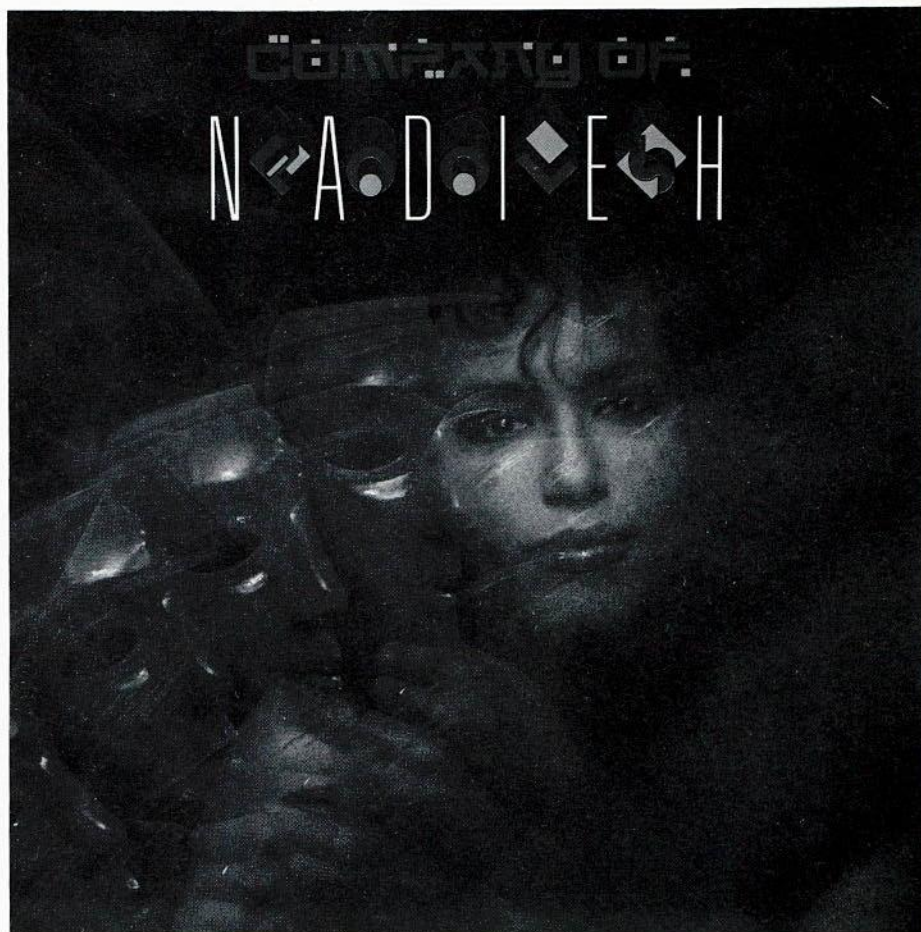
gelse tekst van Nederlandse makelij ver overstijgen.

Onlangs het feit dat de songs inventief in elkaar zijn gezet en origineel klinken is de muziek op 'Land of Tá' zeker niet ontoegankelijk. Ze streelt het oor op een volwassen manier. Met 'Land of Tá' leverde Nadieh een elpee af die eigenlijk alleen maar hoogtepunten kent.

Voor de artistieke prestatie die Nadieh met deze elpee heeft neergelegd is ze uitgebreid in het zonnetje gezet. Ze ontving de Zilveren Harp, een onderscheiding van de Stichting Conamus en ze werd onderscheiden met een Edison in de categorie 'Pop van Nederlandse afkomst'.

Company of Fools

Aan het eind van de vorige maand is Nadieh's tweede elpee verschenen onder de titel 'Company of Fools'. Ook op deze elpee zijn de meeste composities weer afkomstig van Nadieh zelf. Naar

Nadieh met haar debuut heeft gedaan is ingelost. Het is te hopen dat ook de mensen die het in Hilversum voor het zeggen hebben Nadieh ruim baan geven en haar muziek veelvuldig door de ether laten schallen. Dat zal waarschijnlijk wel in orde komen, om 'Company of Fools' kunnen ze niet heen, al zouden ze het willen.

Of Nadieh met deze elpee internationaal potten zal breken moet nog afgewacht worden. Een gunstige voorbode lijkt dat Nadieh in oktober van vorig jaar tijdens het 'Yamaha World Popular Songfestival' in Tokyo met de 'Best Singers Award' werd beloond. Zij vertolkte daar het nummer 'Haifa Blue', dat op haar laatste elpee voorkomt.

Vooralsnog lijkt ze haar geluk vooral te moeten beproeven in Europa en wellicht nog verder oostwaarts. Het zal vreselijk moeilijk zijn om Engeland en Amerika met deze muziek te veroveren. Nadieh's muziek is immers niet gemodelleerd naar de Anglo-Amerikaanse prototypes. Je kunt haar popmuziek echter ook niet typisch Nederlands noemen.

Toch is het niet verwonderlijk dat een artieste in Nederland vele stromingen absorbeert en integreert in een eigen stijl en dan uitkomt waar Nadieh terecht is gekomen. Dat verbindt haar in zekere mate met een band als de 'Nits'. De nummers geschreven door de 'James Brothers' lijken hierop een uitzondering te vormen. Wellicht dat die songs als breekijzer voor de Engelse markt kunnen gaan fungeren.

Paul Rutten

eigen zeggen is 'Company of Fools' "...het eindprodukt van een jaar schrijven, proberen, weggooien of opnemen".

Nadieh kreeg na de positieve reacties op haar eerste elpee al snel groen licht voor het maken van een tweede. Drie maanden na het uitkomen van 'Land of Tá' is al weer begonnen met het maken van de opvolger.

Ook dit keer beschikte Nadieh over een van de best uitgeruste opnamestudio's van Europa, 'Wisseloord' in Hilversum.

Blijkbaar heeft de druk die ongetwijfeld op de schouders van Nadieh rustte na het succes van 'Land of Tá' niet verlamd op haar creativiteit gewerkt. Het maken van een opvolger voor een succesvolle debuut-elpee is geen peuleschilletje. Voor Nadieh lijkt dat geen probleem te zijn geweest. Immers, uiteindelijk blijken er meer nummers voor handen dan de elpee kan bevatten. Van de zeventien stukken die voorliggen worden er uiteindelijk twaalf op de elpee opgenomen. De CD telt twee extra nummers.

De muziek op 'Company of Fools' onderscheidt zich niet wezenlijk van Nadieh's eerste elpee. Een verschil is dat de songs zich makkelijker in een hokje laten plaatsen, dan de songs op de vorige elpee. 'Katoozazai', begin februari op single verschenen, is qua stijl vergelijkbaar met de single's die van de vorige elpee zijn getrokken. 'Dance to the

Rhythm' heeft een reggae-rhythme en 'Snow'. 'Haifa Blue', 'Company of Fools' (de titelsong). So far, So good' en 'Silently' zijn uitgesproken ballads. Met name 'Silently' is prachtig.

Verder bevat de elpee een drietal songs van de hand van de Engelse songschrijver-broers Bradley & Stewart James, die door het leven gaan als 'The James Brothers'. De songs geschreven door dit duo zijn iets steviger en minder gecompliceerd dan Nadieh's eigen werk, en lijken commerciëler.

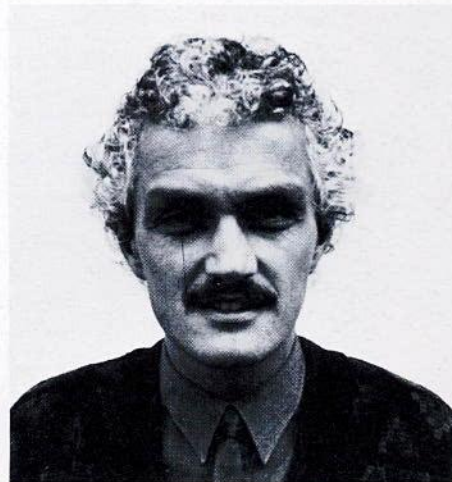
'Company of Fools' is, en dat kwam reeds eerder naar voren, een waardige opvolger van 'Land of Tá'. De belofte die

Nieuwe raadsman

In het Coornherthuis, het humanistisch vormingscentrum voor militairen in Zeist, is in februari jl. een nieuwe raadsman/vormingswerker zijn werk begonnen: Peter Samwel.

Peter (34) is vanaf 1978 in onderwijs en vormingswerk werkzaam geweest. De laatste jaren volgde hij de 4-jarige hbo-opleiding voor humanistisch geestelijk raadsman bij het Humanistisch Opleidingsinstituut in Utrecht. Eind vorig jaar studeerde hij er af.

Wanneer je dus het Coornherthuis bezoekt, dan kan Peter één van de mensen zijn die jou en jouw groep zal begeleiden. Graag toe ziens!

De Noordzee conferentie

Slechts vertraging van de ondergang

De ministersvergadering, gehouden op 24 en 25 november 1987 te Londen, is in een euforische stemming afgesloten. Minister Smit-Kroes sprak zelfs van een 'historische gebeurtenis'. Op een beperkt aantal fronten is inderdaad vooruitgang geboekt. Maar dat de Noordzee nu gered is, is verre van waar. De genomen maatregelen zullen slechts een vertraging van de uiteindelijke ondergang van de Noordzee bewerkstelligen.

Tijdens deze tweede internationale conferentie ter bescherming van de Noordzee zou een reële vooruitgang zijn geboekt. De acht deelnemende landen (Nederland, België, Denemarken, West-Duitsland, Frankrijk, Noorwegen, Groot-Brittannië en Zweden) en de Europese Commissie zouden principeafspraken hebben gemaakt, die zouden leiden tot terugdringing van de vervuiling van de Noordzee. Dergelijke afspraken hebben we al eerder gehoord naar aanleiding van de eerste conferentie, die in november 1984 te Bremen werd gehouden. Toen, in 1984, bleef het bij intentieverklaringen; de uitwerking ervan bleef achterwege. Nu, in Londen, hebben de milieuministers over een aantal punten overeenstemming bereikt. Maar dat geeft geenszins reden tot opgewektheid. De belangrijkste afspraken worden hieronder behandeld en gekritiseerd.

Riviervervuiling

De grote rivieren als Rijn, Theems, Elbe en Schelde dragen ongeveer 60% bij aan de vervuiling van de Noordzee. Afgesproken is dat men ernaar zal streven om in 1995 een reductie bereikt te hebben van 50% van de lozingen van schadelijke stoffen in rivieren, uitgaande van het jaar 1985. Zeer onduidelijk is evenwel om welke schadelijke stoffen het nu precies gaat. Betreft het hier alleen de schadelijke stoffen die voorkomen op de zogenoemde 'zwarte lijst' van de EG? Daar staan officieel echter maar acht stoffen op, waaronder PCB's, drins, cadmium en kwik. Eigenlijk had deze maatregel moeten gelden voor tenminste 129 schadelijke stoffen waarvan de EG heeft aanbevolen ze op de zwarte lijst te zetten.

Verder wil 'het staan op een zwarte lijst' zeggen dat het verboden is deze stoffen in welke hoeveelheid dan ook te lozen, omdat ze veel te schadelijk zijn voor het milieu. De genoemde maatregel van 50% reductie is dan ook onzinnig. Men had de uitgebreide lijst moeten nemen en moeten besluiten om de lozingen van al die stoffen in 1995 te beëindigen. De 50% reductie is een wassen neus en betekent alleen uitstel van executie voor de Noordzee.

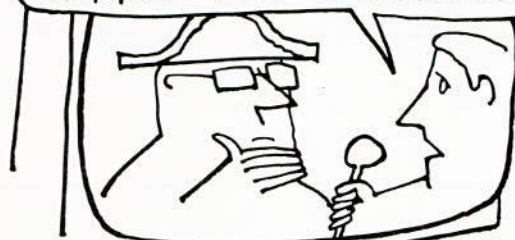
Dumpen industrieel afval

De ministers zijn overeengekomen dat er na 1989 geen industrieel afval in zee mag worden gedumpt. Deze maatregel is grotendeels het intrappen van een

We kunnen terugzien op een geslaagde conferentie: vanaf 1989 is het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel aan de Noordzee niet meer toegestaan en in 1995 moet het aantal Noordzeemoorden met de helft zijn teruggebracht ten opzichte van 1985.....

Waarom niet sneller?
Waarom niet nu meteen?

typisch een lekenvraag jongeman!
kijk, bij geweldsmisdrijven moet je de daders
tijd en gelegenheid geven om hun agressie
op andere objecten te richten.....

LEEND
VAN
DAM

4 mei

Waarom herdenken
wat beweegt mij
hieraan mee te doen?
Mijn weerstand is groot
want wij verstaan niet
wat wij herdenken
anders zouden wij zo niet
leven.
Waar blijft ons protest
over het onrecht van nu?
Het is zo zinloos
als wij herdenken
en het heden
met rust laten.

Joop Damhuis

Monument voormalig concentratiekamp
Amersfoort (foto's Frank Spoelstra)

open deur, want er was een aantal jaren geleden al afgesproken dat er met het dumpen van vervuilde de grootste hoeveelheid, het titaanwit-afvalzuur, uiterlijk in 1989 zou worden gestopt. Het Verenigd Koninkrijk zal echter gewoon mogen doorgaan met dumpen. Jaarlijks zullen de Engelsen 9 miljoen ton zuiveringsslib met onbekende maar grote hoeveelheden schadelijke stoffen, en een onbekende hoeveelheid vlieg-as en mijnsteen met toestemming van de andere Noordzeestaten in de Noordzee dumpen. Het enige winstpunt in dezen is dat het Verenigd Koninkrijk heeft toegezegd in de loop van 1989 te zullen stoppen met het dumpen van een hoeveelheid van 250.000 ton chemisch afval per jaar.

Zeeverbranding

De beslissing om met het verbranden van afvalstoffen op zee te stoppen met ingang van 1995 is de enige beslissing van deze ministersconferentie geweest, die een vervuilde activiteit beëindigt. Doordat met name West-Duitsland toezeggingen heeft gedaan, zal er per 1 januari 1991 al een reductie van de verbrandingsactiviteiten zijn bereikt van minimaal 65%. De beslissing om met verbranding op zee te stoppen, is een duidelijk succes na verhitte Greenpeace-acties van de afgelopen zomer tegen de *Vulcanus II* en de *Vesta*.

Lozen radioactief afval

Over dit onderwerp liepen de meningen sterk uiteen. Denemarken wilde een onmiddellijke stopzetting van de radioac-

tieve lozingen, terwijl het Verenigd Koninkrijk daar niets van wilde horen. Een belangrijke bron van radioactieve vervuiling van de Noordzee is de opwerkingsfabriek in het Engelse plaatsje Sellafield, voorheen Windscale, waar Greenpeace in het voorjaar van 1987 actie voerde.

Uiteindelijk kwam men tot een compromis: de lozingen van radioactief afval moeten worden verminderd door de toepassing van de best beschikbare technieken. Door toedoen van de Engelsen werd dit compromis danig verzwakt. Zij stonden er namelijk op dat bij 'best beschikbare techniek' mede de economische beschikbaarheid zou worden betrokken. Dat betekent dat de Engelsen gewoon kunnen en zullen doorgaan met het lozen van radioactief afval.

Winstpunt

Een theoretisch winstpunt is het feit dat het Verenigd Koninkrijk het zogenaamde 'voorzorgprincipe' zal gaan hanteleren. Dit beginsel houdt in dat de Engelsen niet zullen blijven doorgaan met het lozen en dumpen van vervuilde stoffen, totdat het milieu aangeeft dat het echt niet meer verder kan. Oftewel, de Engelsen gaan niet meer zolang door met vervuilen tot de dode vissen boven komen drijven. Men heeft toegezegd zich te zullen houden aan de waterkwaliteitsnormen die worden gehanteerd door de andere Noordzeestaten. Er is echter wel veel, veel te veel wisselgeld betaald om het Verenigd Koninkrijk dit principe te laten aanvaarden. Om de Engelsen uiteindelijk over de streep te krijgen, hebben de andere

Noordzeestaten namelijk erin toegestemd dat Engeland mag doorgaan met het dumpen van zuiveringsslib en het lozen van radioactief afval. Het is ongrijpelijk dat de aanwezige ministers een dergelijke slappe houding ten aanzien van het Verenigd Koninkrijk hebben aangenomen.

Want de Noordzee sterft nu slechts in een wat vertraagd tempo. De executie is uitgesteld, maar niet afgesteld.

Magere resultaten

Gezien de toch wel zeer magere resultaten die de ministersconferentie heeft opgeleverd, kun je je afvragen of het wel nut heeft dergelijke conferenties te organiseren. De enige die baat hebben bij een dergelijke conferentie zijn de ministers zelf. Zij kunnen hun groene blazen weer oppoetsen en hun politiek aanzien vergroten.

De keuze om de volgende milieuconferentie in Nederland te houden, bevestigt dit. Het is de bedoeling dat deze vlak voor de Tweede Kamerverkiezingen van 1990 plaatsvindt.

De Noordzee als stemmentrekker. Het is jammer dat de Noordzee zelf niet kan kiezen.

Henk Kersten

(Uit: Greenpeace, kwartaalblad 1988 nr.1 Voor slechts f 10,- ben je al donateur van Greenpeace en ontvang je 4 x p.j. dit blad. Giro 2526009 t.n.v. Greenpeace te Amsterdam o.v.v. 'nieuwe donateur'.)

Discussies

Dick had me gevraagd om, als ik door de Haringstraat kwam, een dikke enveloppe af te geven bij ene Michiel K. Het nummer stond erop. Na enig zoeken belde ik aan, een zoemer liet weten dat de haveloze deur kon worden opengeduwde. Een aantal naambordjes, links en rechts, bewees dat in het pand veel mensen een onderdak hadden gevonden. Op de eerste etage klopte ik aan, er klonk: „Hij is open!” en ik stapte binnen.

Op matrassen en gewoon op de grond zaten minstens twaalf mensen, die nauwelijks opkeken toen ik binnenkwam. Ze waren in een verhitte discussie gewikkeld. Een paar keer opende ik mijn mond om te vragen of Michiel K. tot de aanwezigen behoorde, maar dan riep weer een stem: „Mag ik nou eens wat zeggen? De doodstraf is toch het meest onmenselijke wat er kan bestaan. In het verleden is het vele malen gebleken dat hij ten onrechte werd uitgevoerd, soms door een zogenaamde gerechtelijke dwaling, vaak ook werd kort daarop de wet aangepast en zou de persoon volgens de nieuwe visie, een mildere straf hebben gekregen.”

Een ander riep: „Ook al zijn alle aanwijzingen tegen je, dan bestaat nog altijd de kans dat je onschuldig bent of minder schuldig dan het lijkt.”

„Het is gewoon krankzinnig te denken dat je met de doodstraf de criminaliteit terugdringt.”
„In tijden dat de doodstraf driftig werd gehanteerd, was er net zoveel misdaad.”
„Nooit meer de doodstraf!” klonk het uit een andere hoek.

Een mager meisje begon, voorzichtig formulerend:
„Het is begrijpelijk, dat de gemeenschap, als ze zich onzeker voelt, om hardere straffen roept en de rechters zijn vaak ook wel

geneigd daarnaar te luisteren, maar het zou toch een kwalijke zaak zijn, als men zich liet verleiden tot het herinvoeren van de zwaarste straf. Eén mensenleven, dat ten onrechte verloren gaat, brengt een jarenlange schade over onze rechtstaat.”

Er werd van alle kanten driftig ingestemd en er werd zelfs geklapt. „Een mensenleven is daarvoor te waardevol”, voegde het meisje er nog aan toe.

„Zeg jij nu ook eens wat”, zei een harige jongen tegen mij, „Jij hebt je mond nog niet open gedaan.”

„Tsjja”, zei ik en begreep wel, dat ik daarmee de discussie niet een verrassende wending had gegeven.

Ik trok maar een lach tevoorschijn: „Ik zoek eigenlijk ene Michiel K., ik moet iets aan hem geven.”

Het klonk zo profaan, ik was blij dat ik bij de deur was blijven staan, met één stap kon ik weg zijn.

„Michiel woont een etage hoger”, zei iemand, duidelijk geërgerd, dat ik het gezelschap voor zo iets uit zijn concentratie had gehaald.

Voor ik „Bedankt” kon zeggen, riep alweer een zware stem: „En die lange tijd, soms vele jaren, dat een veroordeelde, in Amerika, op de uitvoering van zijn straf moet wachten, dat is toch ook absoluut onaanvaardbaar. Al die jaren van ondraaglijke spanning.”

Ik stond weer op de gang en ging een trap hoger. De deur was niet gesloten, voorzichtig stapte ik met mijn hoofd vooruit, naar binnen. Ik hoorde stemmen. In de kamer lagen bijna dezelfde matrassen en ik schatte zo’n twintig jongelui, zaten ook hier bijeen, in een felle woordenwisseling:

„Het is nu eenmaal een onvermijdelijke bijkomstigheid, dat het gebruik, van bijvoorbeeld bommen, slachtoffers tot gevolg heeft. Als je een militair object bestookt, is het haast vanzelfsprekend dat er ook burgers worden geraakt.”

„Zeker met die nucleaire wapens van vandaag de dag, hoe nauwkeurig je die ook denkt in te zetten, je zult er niet aan ontkomen, dat er ontelbare slachtoffers bij vallen, die in feite part noch deel hebben aan het conflict.”

Ik vroeg fluisterend aan een meisje: „Wie is Michiel?” Zij wees hem aan, een lange jongen, met borstelhaar. Ik reikte hem de enveloppe aan, hij knikte en legde hem achteloos achter zich.

Ik kreeg de pest in dat al mijn zoeken van zo weinig belang bleek te zijn; bij de deur draaide ik me om en zei:

„O, ja ze vroegen hier beneden of jullie zin hadden dáár deze boeiende discussie voort te zetten. Ze zijn bijzonder geïnteresseerd.”
„Altijd goed!” hoorde ik roepen,
„Zeg maar dat we eraan komen!”

Aan de overkant van de straat bleef ik een tijdje wachten, pas toen de eerste asbak door de ruit vloog, ben ik haastig doorgelopen.

Willy Lohmann

Jean de Florette

Yves Montand en Gerard Depardieu in ouderwets mooie Franse film

't Is een hele poos kwakkelen geweest met de Franse cinema, en wat ik tot nu toe van de produkties uit de Franse filmweek heb gezien, viel me ook niet mee. Maar gelukkig was er één film waar ik werkelijk van heb zitten genieten, en die kan ik dus van harte aanbevelen. Een ouderwets goed verhaal met een kop en een staart, duidelijk geschetste hoofdfiguren en gesitueerd op schitterende lokaties. Hoofd- en bijrollen worden allemaal even sterk ingevuld. Kortom: wanneer komt de Franse film weer in z'n oude glorie overeind? Regisseur Claude Berri bewijst dat het kan!

Papet is een wat oudere boer, die wat geld heeft. Op een dag komt zijn neef, Ugolin, uit militaire dienst. Ugolin wil anjers gaan kweken. Papet wil hem graag helpen, maar heeft niet voldoende middelen. De beide neven beramen een plan om de boer van een naburig gelegen boerderij te vermoorden. Ze ensceneren een ongeluk. De opzet slaagt. Ze denken nu de boerderij met grond plus de daarbij behorende bron voor een zacht prijsje te kunnen kopen. Maar 't loopt anders. De boerderij blijkt te zijn geërfd door Jean de Florette, een belastingontvanger uit de grote stad. Jean, een vriendelijke optimist, geboren met een bochel, maar niettemin vrolijk, romantisch en sterk als een paard, komt met zijn mooie vrouw en hun dochtertje naar de Provence om er een nieuw bestaan als boer op te bouwen. Met lede ogen moeten Papet en Ugolin toezien hoe Jean de grond om de boerderij bewerkt, konijnen fokt en mais zaait. Ugolin en Papet hebben de bron inmiddels dichtgemetseld, omdat ze niet willen dat Jean makkelijk aan water kan komen. Jean moet inderdaad steeds grote

stukken lopen, soms samen met Aimée en de kleine Manon, om water te halen. Maar hij geeft niet op, en hij sluit zelfs min of meer vriendschap met de doortrapte Ugolin.

Wanneer de droogte toeslaat, moet Jean langzaam maar zeker toegeven dat hij niet in zijn opzet is geslaagd. Eerst wordt de gouden ketting van zijn vrouw beleend, nog later wordt hij ziek van vermoeidheid door het sjouwen met water, dat hij van steeds verder weg moet halen. Intussen fungeren de dorpsbewoners, en met name de mannen in het café en op het dorpsplein, als een soort ingebouwd publiek bij de dramatische gebeurtenissen daar in de heuvels. Want in feite is iedereen op de hoogte van de misdaden van Papet en Ugolin, maar niemand steekt een vinger uit om de arme stadsbewoners te helpen of te beschermen. Men geeft commentaar, men drinkt een glas wijn en men wacht eenvoudig af hoe het allemaal verder zal gaan.

Uiteindelijk denkt Jean het ei van Columbus te hebben gevonden. Hij besluit

om met springstof naar water te gaan zoeken. Wanneer hij daarbij om het leven komt, hebben Papet en Ugolin eindelijk hun zin. Ze bieden de weduwe van Jean een prijs voor de boerderij, en het eerste dat ze doen als de koop gesloten is, is samen de bron weer open hakken. Maar juist op dat moment komt de kleine Manon voorbij. Zij zien haar niet, maar het meisje ziet de twee onverlaten wel en in één seconde begrijpt ze de toedracht. Ze heeft de sleutel van de boerderij bij zich gestoken en neemt zich op dat moment voor, om de mannen, die ze beschouwt als de directe moordenaars van haar vriendelijke, naïeve vader, als ze volwassen is, op haar eigen manier ter verantwoording te roepen. Het vervolg op Jean de Florette heet dan ook 'Manon des sources' en komt een paar weken later in onze bioscopen.

Yves Montand is schitterend op dreef als de oude, doortrapte Papet. Het curieuze is dat hij en zijn neef geen seconde ook maar iets van wroeging of schuldbesef ten toon spreiden. Jean is als een lastige vlieg, die even uit de weg moet worden geruimd en ze zijn oprecht verheugd als dat uiteindelijk is gelukt. Gerard Depardieu, die de laatste jaren veel films heeft gemaakt, maar weinig echt goede, is in zijn rol van de idealistische stedeling prachtig bezig. Hij ziet er grotesk uit in z'n kleren uit de jaren twintig en met die grote bult op z'n ene schouder. Maar z'n liefde voor de natuur is zo oprecht, en de band met z'n vrouw en z'n dochtertje zo volkomen natuurgetrouw dat je voortdurend vergeet dat je naar een acteur zit te kijken. Dat is naar mijn oordeel altijd het grootste compliment dat je een acteur of actrice kunt geven. De cameraman had er duidelijk ook plezier in: hij bracht de prachtige Provence zo in beeld, dat je de kruidige zomerse geur bijna kunt ruiken. Mooi dus!

Leo van Opzeeland

Yves Montand als Papet en ...

... Gerard Depardieu (r) als Jean in Jean de Florette van Claude Berri

film in 't kort

Der Himmel über Berlin

Wim Wenders, die tot nu toe altijd vrij serieus en zwaar op de hand te werk ging, is in 'Der Himmel über Berlin' opeens op de ironische, soms zelfs ronduit geestige toer gegaan, en ook dat blijkt hij uitstekend te kunnen. Hoofdpersoon in dit bijna niet te vertellen verhaal is de engel Damiël, die samen met zijn soortgenoot Cassiël door Berlijn dwaalt. Hij kan de gedachten

Bruno Ganz in 'Der Himmel über Berlin'

van de stervelingen lezen en horen, en met dat gegeven weet Wenders onmiddellijk al een sprookjesachtige sfeer te creëren. Maar Damiël begint een beetje genoeg te krijgen van zijn onstoffelijk bestaan. Hij zou graag eens warme koffie willen proeven, en iemand aanraken. Als hij eenmaal min of meer verliefd is geworden op de Franse trapezewerkster Marion, wordt zijn verlangen naar de 'andere kant' steeds sterker. Maar uiteindelijk zal hij ontdekken dat het gras aan de overkant altijd groener is, ook voor engelen. Behalve deze verhaallijn spelen nog vele andere parabellen door het verhaal, dat op zich al een wonder van artistieke originaliteit is. Bruno Ganz en Otto Sander spelen de beide engelen, Peter Falk is in een vermakelijke gastrol aanwezig. Niet missen!

Sofia

Een kleine, treurige, aangrijpende film uit een van die landen waar we zo nu en dan beelden van te zien krijgen die we nauwelijks kunnen geloven. Nu is er in Argentinië gelukkig een milder regime, maar ten tijde van de dictatuur was het leven er vrijwel ondoenlijk. Een kleine gebeurtenis is er uit gelicht, maar die illustreert meer dan honderden krantenberichten of televisiebeelden, hoe het is om onder een militaire dictatuur te staan. Pedro is een jongen van zeventien. Met z'n vriendjes denkt hij aan niet

Sofia en Pedro in 'Sofia'

veel anders dan aan meisjes. Wanneer hij op een dag op straat loopt, pakt een al wat oudere vrouw zijn arm en sist hem toe dat hij normaal moet doen en doorlopen. Op die manier ontsnapt ze aan de aandacht van een paar militairen die haar zoeken. Pedro blijft de vrouw zien. Sofia is ziek en doodmoe. Ze is de vriendin van een man die inmiddels is opgepakt. Pedro verbergt haar in het buitenhuis van zijn ouders en probeert een veilige aftocht voor haar te organiseren. Maar hij wordt in de val gelokt en voor zijn ogen wordt zijn geliefde Sofia, met wie hij inmiddels een relatie is begonnen, weggevoerd door de politie. Pedro wordt in één seconde volwassen.

De rollen in deze film worden schitterend gespeeld, maar ze zijn toch ondergeschikt aan de politieke boodschap. Alejandro Doria voerde de regie.

Wall Street

Een 'moderne western' is deze film al genoemd, omdat hij zeer simpel van opzet is en de scheidslijn tussen goed en kwaad min of meer loodrecht trekt. Een beurspeculant beheerst Wall Street vanuit zijn puissant kantoor, dat volgehangen is met hedendaagse dure schilderijen. Op de kleinere effectenkantoren dromen alle beginnende yuppies

Michael Douglas (l) en Charlie Sheen in 'Wall Street'

van een carrière als die van de grote speculant. Eén van hen is brutaal en weet zich met een smoes in het kantoor te dringen. Hij blijkt de juiste toon te treffen en de speculant behandelt hem tijdelijk als zijn protegé. Maar de jongen is de zoon van een eerlijke vakbondsman, dus uiteindelijk begint zijn geweten te spreken, helemaal als de speculant hem min of meer dwingt tot transacties die het daglicht niet kunnen verdragen.

Hoewel 'Wall Street' algemeen als het zoveelste succes van Oliver Stone wordt bejubeld, was ik er veel minder van onder de indruk dan van 'Platoon' en vooral 'Salvador'. Wall Street is ongenueanceerd, de karakters zijn eendimensionaal en de gebeurtenissen zo voorspelbaar, dat de spanning vaak ver te zoeken is. Bovendien druipet het moralisme er af. Dat Michael Douglas een Oscar-nominatie voor zijn rol van de corrupte speculant heeft gekregen vind ik onbegrijpelijk, want hij schmiert zo nu en dan schaamteloos. Charlie Sheen als de yup heb ik ook wel eens boeiender gevonden. Wat overblijft, is een fascinerende indruk van het gekkenhuis dat Wall Street is.

Dorst

Wegens de goede bedoelingen van de makers wil ik aan de Nederlandse productie 'Dorst' aandacht besteden. 'Dorst' gaat over drankmisbruik, over de brokken die een mens maakt, in z'n werk maar ook in z'n relaties, als hij niet de wilskracht heeft om zijn eigen tax in de gaten te houden. Een jonge journalist laat z'n deadline verstrijken, verwaarloost z'n mooie vriendin en dreigt z'n vriendschap met een collega te verspelen doordat hij zich pas lekker voelt met een flink stuk in z'n kraag. De film is echter z'n doel voorbij geschoten en

Alexander van Heteren in 'Dorst'

gaat mank aan een heleboel gebreken. Er wordt vrij amateuristisch geacteerd en bepaalde denkfouten maken het geheel erg onaannemelijk. Maar omdat een mens niet vaak genoeg kan worden gewaarschuwd voor welke verslaving dan ook, kan kijken naar 'Dorst' misschien toch geen kwaad. Regie van Willy Breebaart.

L.v.O.

**Wie
een kuil
graaft voor
een ander
zweet zich
rot**

Nederland supermacht?

's Zomers lijkt Nederland een supermacht. Op zoek naar de eenzaamste plek van Joegoslavië – om maar een tamelijk uitgestrekte natie te noemen – zal de vakantieganger met kampeeruitrusting zonder uitzondering ontdekken, dat reeds iemand anders die eenzaamste plek heeft gevonden. Een Nederlander dus. Gemeten naar de alomtegenwoordigheid van landgenoten, krijg je de indruk tot één van de grootste bevolkingen te horen van deze aarde.

Ook afgelopen winter echter heeft dit gevoel zich van de natie meester gemaakt. Niet zozeer op grond van alomtegenwoordigheid als wel op basis van de ongelooflijke prestaties, die Yvonne van Gennip leverde in Calgary en de medailles, die Nederlandse atleten verzamelden tijdens de Europese indoorkampioenschappen. Korte tijd leefde het idee, dat Nederland een soort Oost-Duitsland van het westen was geworden. Wat het schaatsen betreft nog beter dan Oost-Duitsland zelfs.

Yvonne van Gennip

De verrichtingen van Van Gennip mogen vanzelfsprekend worden bewonderd, maar ze noden ook tot reflectie. Bij het Olympische vrouwen-schaatsen bleek het om niet meer dan vier serieuze concurrentes te gaan, van wie degene met de meest natuurlijke en harmonieuze techniek 'toevallig' zegevierde. Leed Nederland dus aan zelfoverschatting in zijn euforie? Werd het toch al zo nuchter bekend staande Haarlem stapelkrankzinnig door met 65.000 inwoners uit te lopen om de lokale heldin te begroeten?

Ja en nee. Overdrijven is de Nederlander inderdaad niet vreemd. Worden er geen prestaties geleverd, dan is het een gekanker van jewelste, maar staat ineens iemand aan de top dan kent de geestdrift geen grenzen meer. Wie durft de beweren, dat het schaatsen van Van Gennip eigenlijk veel minder voorstelt dan de positie bij de top dertig die de tennisser Schapers deze winter op de wereldranglijst bereikte, liep kans op een openbaar handgemeen.

Aan de andere kant was het natuurlijk zeer bijzonder wat Van Gennip deed. Al wordt het vrouwschaatsen bijna nergens serieus beoefend en al telt zelfs Oost-Duitsland niet meer dan 50 trainende rijdsters, niet vergeten moet worden dat achter die 50 wel een apparaat staat van enorme omvang. In de DDR is (top)sport een maatschappelijke prioriteit en worden geweldige financiële offers gebracht om die topsport te laten floreren. In geen land wordt een sport zo systematisch bedreven, nergens wor-

den de grenzen van het menselijk lichaam zo tot het uiterste afgetast. Wie die structuur, zoals Van Gennip deed, voor schut weet te zetten is een fenomeen, zeker als die uit een land komt waar de faciliteiten voor de topsport eigenlijk armzalig zijn.

Nelli Cooman

Bovendien was juist de atletiek, althans het EK indoor in Boedapest, er een signaal van, dat er afgelopen winter inderdaad iets bijzonders aan de hand was. Want de atletiek is wél een mondiaal beoefende en zeer ver geëvolueerde sport. Zoals Van Gennip de Oostduitse schaatstop blameerde, zo versloeg Nelli Cooman (opnieuw ove-

rigens) de Oostduitse sprinttop. Maar ook Elly van Hulst versloeg een Oostduitse, terwijl Marjan Olijslager op het typische DDR-nummer, de 60 meter horden, zeer dicht in de buurt van zo'n Oostduitse kwam.

Wat de prestatie van Cooman zo bijzonder maakte, was niet eens dat ze al voor de vierde maal Europees kampioene werd, als wel dat Silke Gladisch meedeed. Vorig jaar ontwikkelde deze Oostduitse zich plotseling tot allersnelste vrouw ter wereld. Bij het (buiten) WK van Rome was ze ongenaakbaar. En ze leek dat ook in Boedapest te gaan worden. Maar terwijl zij de dupe werd van een aarzeling bij de start, toonde Cooman wederom de niet geringe capaciteit om in het tijdsbestek van luttele seconden volkomen foutloos haar optimum te tonen.

Succesvolle generatie

Nederland dus inderdaad een sportmogendheid bij uitstek? Nee, laten we onszelf niet misleiden. Door een toeval en vooral door het feit, dat een aantal individuen al acht tot tien jaar geleden tegen de (maatschappelijke) stroom in kozen voor een langdurige training en loopbaan, bezit Nederland inderdaad een generatie, al is zelfs dat een veel te groot woord, van succesvolle sporters. Maar volgend jaar, na Seoul, kan het al zijn afgelopen met de euforie. Dan moeten we 's zomers weer gewoon op vakantie om ons groot te wanen.

Hans van Wissen

Nelli Cooman

Wat valt er te vieren?

Eind 1986 werd door een weekblad aan de leden van de defensiecommissie gevraagd of ze de prijs wisten van een aantal vaar-, voer- en vliegtuigen, die gebruikt worden in de krijgsmacht. Noch de staatssecretaris, laat staan de kamerleden wisten bij benadering iets van die prijzen af. Na afloop van de berichtgeving schreef de staatssecretaris een ludiek briefje aan de commissieleden. Daarin stond een rijtje van het diverse materieel met een globale stuksprijs.

'Ik geef toe dat met deze gegevens ook overbodige vergelijkingen kunnen worden gemaakt', aldus dhr. Van Houwelingen in het briefje.

De vraag hierbij is, wat zou nu een overbodige vergelijking zijn volgens de staatssecretaris.

In het lijstje stond dat de F-16, waar we er toen al 213 stuks van hadden, geprijsd was voor f 42 miljoen per stuk. Bij zo'n bedrag maak ik een - waarschijnlijk overbodige - vergelijking, met de gevolgen van de bezuinigingen voor een

groot aantal mensen in onze samenleving. Misschien is dat mijn handicap, maar het is niet anders. Het huidige CDA/VVD-regeringsbeleid spreekt van een 'zorgzame samenleving' en 'geprivatiseerde dienstverlening'. Het gevolg van dit beleid is dat oude mensen in een verzorgingstehuis schurft krijgen. Maar in het algemeen ontstaat voor velen een leven waarin van enig welbevinden geen sprake is.

In die situatie gaan we dan de 75ste verjaardag van onze luchtmacht vieren. Mogelijk volgens de staatssecretaris weer zo'n overbodige vergelijking. Maar mijn argumenten voor die uitspraak zijn de volgende.

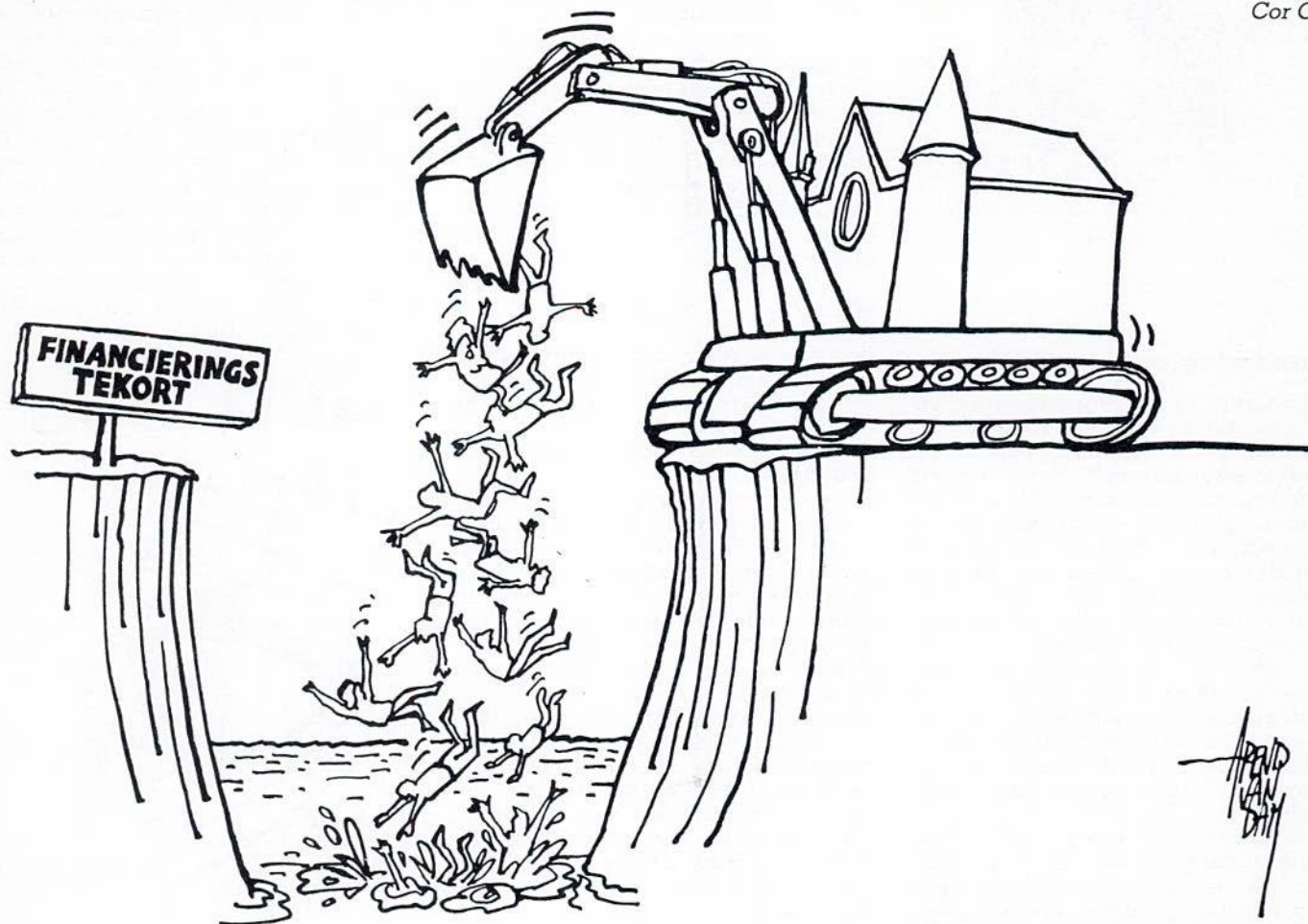
De overgrote meerderheid van ons parlement vindt dat wij een goed en doelmatig defensieapparaat dienen te hebben. Onze vrijheid is ons heel wat waard en daarom betalen we daarvoor een forse premie. Nu is de enige overeenkomst tussen de middelen voor dat defensieapparaat en de middelen voor onze sociale voorzieningen, dat ze uit

dezelfde pot komen. Het grote verschil tussen beide vormen van regeringsbeleid is dat het één wordt gespaard en het ander wordt afgebouwd. Dat moet, want dat staat in het regeerakkoord.

Het gevolg daarvan is dat een steeds groter deel van onze bevolking komt te leven beneden de armoedegrens. Beneden die grens is het niet mogelijk om een menswaardig bestaan te hebben. Als je op dat niveau moet leven vraag je je af waarvoor we nog een leger hebben. Dat was er toch immers voor om ons menswaardig bestaan te beschermen. Anderen, buiten onze grenzen zouden dat wel eens willen veranderen als ze de kans kregen.

Het beste leger is een volksleger, dan wel een leger dat gedragen wordt door het volk. Ongetwijfeld zullen weer tienduizenden landgenoten op de KLuopen dagen komen en genieten van de vliegshow. Maar een steeds groter deel van onze samenleving zal zeggen: 'KLu 75, wat valt er te vieren?'

Cor Out

Snelle stijging aantal lezers Humanist

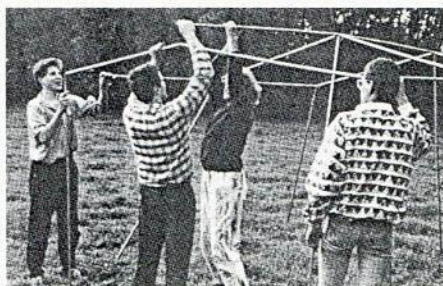
Een kleine wervingsactie in december. Spotjes in de radio- en televisiezendtijd van het HV, advertenties in Trouw, Het Parool en de Volkskrant, een speciale brief naar alle proefabonnees. Eind februari kan voorzichtig een eerste balans worden opgemaakt: de Humanist kent dan ruim 600 nieuwe lezers (230 nieuwe leden en 370 nieuwe abonnees). Wil je ook een abonnement (f 25,- p.j.) of lid worden van het Humanistisch Verbond (f 65,- p.j., jongeren tot 27 jaar f 30,-, en de Humanist gratis) neem dan even contact op met het Centraal Buro van het HV, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030-318145.

Themadag over conflicten

Op zaterdag 21 mei organiseren de Jonge Humanisten een themadag met als rode draad „Zal de mens ooit zonder conflict kunnen leven?“. Conflicten zijn voor ons, zowel op kleine als op grote schaal, iets waar we onontkoombaar tegenaan lopen. Veel mensen geloven niet dat het ook anders kan. Volgens filosoof J. Krishnamurti kan dat wel. Hij gaat uit van een IK-beeld, dat niets anders is dan een verzameling herinneringen, beelden en oordelen van een mens. Het IK verschaft ons kennis van goed en kwaad en daar schuilt de wortel van het conflict. Via denken en handelen proberen we de wereld en onze medemens aan te passen aan ons IK-beeld. Maar is „conflict“ wel zo slecht? Misschien is het leven wel saai zonder conflict? Op de themadag zal een nadere beschouwing van deze kwestie komen.

Het gevarieerde programma biedt deelnemers de mogelijkheid om ook zelf actief met het onderwerp bezig te zijn. De dag wordt gehouden in het Landelijk Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11 te Utrecht, en begint om 10.30 uur. De deelnamekosten zijn f 10,- (inclusief lunch). Jongeren die HV-lid zijn kunnen een deel van hun reiskosten vergoed krijgen. Je kunt je aanmelden via briefkaart of telefoon bij het Humanistisch Verbond, t.a.v. Ariane de Brauw, postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030-318145.

Kampeerweekend jongeren

Bijna is het weer zover! De Jonge Humanisten organiseren van donderdag 12 mei tot en met zondag 15 mei een kampeerweekend. Deze keer is gekozen voor een kampeerterrein op de Veluwe, niet ver van Apeldoorn (Assel/Hoog Soeren). Een prachtig terrein gelegen midden in de bossen en tussen zandverstuivingen, vennen en heidevelden. Je dient zelf te zorgen voor slaapspullen, eetgerei en een tent (als je die hebt). De deelnamesom bedraagt f 55,- all-in. Je kunt je aanmelden via een briefkaartje naar het Humanistisch Verbond, t.a.v. Tjitske Verkruijsen, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, met gelijktijdige overmaking van de deelnamesom op giro 197930 van het Humanistisch Verbond o.v.v. „kampeerweekend '88“. Voor verdere informatie kun je terecht bij Herma Geboers, tel.nr. 08380-32987 (na 18.00 uur).

HV-tv nu op Nederland 3

Het televisieprogramma Kwartslag van het Humanistisch Verbond is begin deze maand verhuisd van de vroege maandagavond op Nederland 2 naar de donderdagavond van 22.10-22.25 uur op Nederland 3.

Bovendien werd vorige maand bekend dat de aanvraag van het HV om uitbreiding van zendtijd is gehonoreerd. Dat betekent een verdubbeling van zendtijd op radio en tv m.i.v. 1 oktober '88. Een verheugend forse uitbreiding dus van de mogelijkheden voor nog genuanceerder en veelzijdiger programma's! Op de tv zal het HV nu – naast Kwartslag op donderdagavond – vaker deelnemen aan discussieprogramma's, documentaires en drama-uitzendingen. De HV-radio kan – naast de vaste uitzending Het voordeel van de twijfel, iedere maandag van 12.05-13.00 uur op Radio 5 – proberen later op de avond een uur te krijgen voor een vast beschouwend programma.

Perestrojka en Glasnost

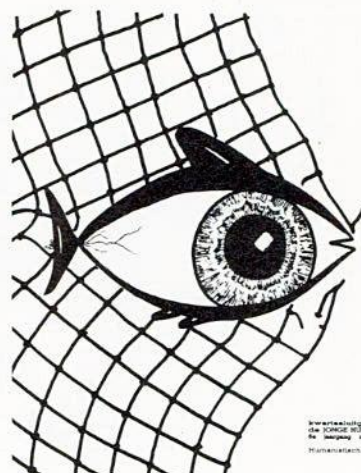
„Perestrojka en Glasnost. Een ontwikkeling naar verdergaande ontwapening?“ Dat is het thema van de voorjaarskernendag van het Humanistisch Vredesberaad. De polemoloog Hylke Tromp zal hier nader op ingaan en wat ons betreft blijft het niet bij één dag, want dit onderwerp leent zich voor verdere bestudering en concrete toepassingen als jume-lage en andere contacten. Natuurlijk voortbouwend op bestaande initiatieven. Daarom is IEDEREEN van harte welkom!

De Kernendag wordt gehouden op 23 april van 10.00 tot 16.00 uur in gebouw 'Salas', vh. 'de Populier', Nieuwe Herengracht 93, Amsterdam (nabij Metrostation Waterlooplein). De lezing begint om 14.00 uur. 's Morgens wisselen de kernen hun ervaringen van het afgelopen jaar uit. Tevens brengt het bestuur verslag uit van haar activiteiten op nationaal en internationaal niveau. Inlichtingen en aanmeldingen bij: Provinciaal HVB Noord-Holland p/a Klariet Latour, Irislaan 24, 2106 BG Heemstede, 023-290764.

Feest

Op 4 juni a.s. vieren de Humanistische Jongeren feest, omdat ze 10 jaar officieel bestaan! Het belooft een bruisende dag te worden, die 's middags zal aanvangen en tot diep in de nacht zal voortduren... Wat er allemaal precies gaat gebeuren wordt bekend gemaakt in HUMBUG, het kwartaalblad van de Jonge Humanisten. Het blad heeft een oplage van 1500 en wordt verspreid onder de tieners en twens die lid zijn van het HV. Maar ook belangstellenden kunnen het op aanvraag gratis kijken. Een kaartje of telefoontje is voldoende, naar het Humanistisch Verbond, t.a.v. Tjitske Verkruijsen, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030-318145.

HUM BUG

Kwartslag van
het HV op Nederland 3
van maandag 10.00 tot
11.00 uur
Humanistisch Verbond

Botswana

„De dingen gaan hier anders dan bij jullie in het westen“

Hij studeerde zeven jaar in de Sovjet-Unie en kwam terug als mijnbouwkundig ingenieur. Maar werk in de lucratieve mijnbouw-industrie van Botswana ambieert hij niet. „Ik ben niet iemand die het pikt om alleen vanwege zijn huidskleur gediscrimineerd te worden.“ Vorig jaar werd hij coördinator van MDT, de Mahalapye Development Trust, sinds lang een HIVOS-partnerorganisatie. MDT ging in de afgelopen jaren door een diep dal.

Daarover en over de droogte, de afhankelijkheid van Zuid-Afrika en het ontwikkelingsbeleid in Botswana, een gesprek met Sydney Selato, de man die MDT er weer bovenop moet helpen. Niet het meest gelukkige moment overigens, in een Mahalapye dat enkele dagen eerder getroffen was door een overstroming na jaren van droogte.

Ondanks zijn omvang (23.000 inwoners) oogt Mahalapye als een plattelandsdorp. Tussen de met riet bedekte lemen hutten en langs de onverharde wegen drentelen koeien, ezels, geiten en kippen. Op kleine akkertjes voeren verschaalde maisplanten een verloren overlevingsgevecht. De vegetatie beperkt zich tot verdorde struiken en een enkele boom. Elk zuchtje wind of een langsdenderende vrachtwagen priemt stof en zand in de ogen.

Veeteelt

De meeste inwoners van Mahalapye leven van hun akkers of van de inkomsten van mannen die in de mijnen in Botswana of Zuid-Afrika werken. Bijna de helft van de gezinnen in het dorp wordt door vrouwen geleid. De mannen zijn het grootste deel van het jaar van huis. Hoewel Mahalapye een centrum van handel en veeteelt is, is er buiten enkele overheidsdiensten, banken en winkels nauwelijks werkgelegenheid. De veeteelt is in handen van enkele grote boeren. Het verhaal van drie koeien op elke Botswaan is relatief. Vijf procent van de bevolking bezit vijftien procent van de veestapel. De geschatte drie miljoen koeien leveren weliswaar keiharde vleesvaluta, maar ze vreten ook de resterende vegetatie op en brengen de voedselproductie en de wildstand steeds verder in het gedrang. Het hebben van koeien is in Mahalapye een teken van welvaart, dat slechts aan enkelen voorbehouden is. De meerderheid moet rondkomen van een inkomen van zo'n 78 Pula (circa 100 gulden) per maand. Geld om de kinderen naar school te sturen is er vaak niet. Een geschat percentage van 40% analfabetisme is het gevolg.

Veel kritiek is er op de overheid die met haar ontwikkelingsprogramma's vooral de rijkdom van de rijken verder ont-

Sydney Selato, coördinator van MDT

wikkelt, het privéinitiatief hoog in het vaandel voerend en een speciaal oog hebbend voor lucratieve sectoren als de mijnbouw en de veeteelt.

„Dat soort programma's bereikt onze mensen niet en ze zijn ook niet in hun belang“, zegt Sydney Selato. En als Selato over 'onze mensen' spreekt dan bedoelt hij vooral het armste deel van de Mahalapyanen, de door vrouwen geleide gezinnen en de families zonder vast inkomen.

„De regering loopt met een boog om deze groepen heen. De mensen in de plattelandseconomie worden geen haar beter van hun programma's. MDT probeert in die leemte te voorzien. Met onze werkwijze bereiken we de mensen waar ze wonen en werken. Ons nieuwe voorlichtingsmodel vormt een brug naar juist die groepen.

Management

MDT zat afgelopen jaren volop in de problemen. De activiteiten liepen niet. Er waren veel personeelswisselingen. In hoog tempo volgde de ene na de andere coördinator. Wat is er veranderd dat je zo optimistisch kunt zijn?

„Vanaf het moment dat ik bij MDT

kwam, merkte ik dat er teveel doelstellingen waren. Heel vewarrend. Het gevolg was dat er steeds minder gedaan werd. Het algemene doel was en blijft het bevorderen van de sociaal-economische ontwikkeling van onze gemeenschap, speciaal de vrouwen en de armste families. In het verleden werd daarvoor een reeks van economische en andere activiteiten opgezet. Al die activiteiten werden vanuit MDT geleid. Dat leidde tot grote problemen. Het was een veel te complex geheel geworden, financieel moeilijk te 'managen', erg vatbaar voor misbruik en corruptie en uiteindelijk maar voor een kleine groep werkverschaffend. Wat met veel moeite was opgebouwd, werd zo een strop rond de nek van MDT.

De productie-activiteiten hadden dezelfde problemen als alle kleine bedrijven in Botswana, problemen van management, het moeten concurreren met goedkope Zuidafrikaanse import, te weinig kennis en ervaring. Begin dit jaar hebben we besloten om de meeste activiteiten los te maken van MDT en te verzelfstandigen. Dat is nu gebeurd met de textielwerkplaats, de steenbakkerij, de landbouwwinkel en binnenkort ook de sorghummolen. We beperken ons nu tot de dingen waar we goed in zijn. Vooral het voorlichtingswerk. We kennen de omgeving, de mensen. Daar ligt onze ervaring en kracht.“

Zijn de productie-eenheden dan nu wel sterk genoeg om op eigen benen te staan?

„Door te desinvesteren verbreken we zeker de banden niet. De productie-eenheden hebben training gekregen. Ze kunnen nu zelf hun boekhouding en administratie regelen en zijn in staat hun bedrijfjes te beheren. Ook kunnen ze gebruik blijven maken van diensten die MDT biedt, zoals de bedrijfsadvies-unit die we pas gestart zijn. Daarmee helpt MDT de bestaande maar ook nieuwe bedrijfjes met adviezen op het gebied van boekhouden, administratie, marketing, overheidssteun e.d. Maar de productie-eenheden zijn voortaan zelfstandig. Eventuele verliezen worden niet meer door MDT gefinancierd.“

Water

Een van de grootste problemen van Botswana, ook van Mahalapye, lijkt momenteel de droogte te zijn. Wat doet MDT daaraan?

„Onze landbouwvoorlichtings-unit zoekt nieuwe wegen om dat probleem te

lijf te gaan. De staf wordt daarvoor getraind. Ze gaan op bezoek bij instituten die nieuwe methoden van waterconservatie hebben ontwikkeld. Die proberen we vervolgens ook in Mahalapye te introduceren. We zijn ons zeer bewust van het probleem. Alles hangt op het moment van voldoende water af. De regering en de lokale overheid doen niets aan dat probleem. Als er al een keer water in de rivier is, dan stroomt het gewoon allemaal weg. Er is hier nooit een manier van waterconservatie geweest, bijvoorbeeld door de rivier af te dammen. Het gevolg is dat de droogte alle inwoners van Mahalapye treft. Er is zelfs niet genoeg drinkwater voor huishoudelijk gebruik.

Daarom stelt MDT alles in het werk om het weinige water dat er is in ieder geval te conserveren. Met nieuwe methoden die we in Garborone geleerd hebben, gaan we proefprojecten uitvoeren samen met enkele moestuingroepen en ook op een demonstratieperceel."

Maar moet er niet meer gebeuren? Waarom oefent MDT geen druk uit op het stadsbestuur, waarom wordt er geen stuwdam gebouwd?

"We praten er al jaren over. Het probleem is dat de lokale regering ook niets kan doen, behalve meer waterputten slaan. Politiek en financieel wordt zij volledig vanuit Garborone gecontroleerd. Daar wordt al heel lang gezegd, ja, ja, we zien het probleem, we zullen er wat aan doen. Maar het blijft bij vage beloften. Zelfs onze eigen parlementsvertegenwoordiger stelt zich zo op. Dat alles is niet van de laatste tijd, het waterprobleem speelt al vanaf de onafhankelijkheid.

Niet alleen van deze rivier, maar het weinige water van bijna alle rivieren in Botswana stroomt ongehinderd naar de Limpopo, de grensrivier met Zuid-Afrika. Bij de Limpopo hebben de Zuidafrikanen aan hun kant en rijke Botswanen aan onze kant uitgestrekte landerijen, geïrrigeerd met water uit de Limpopo. Daarom komen er noordelijker in Botswana geen stuwdammen. Zo simpel is dat. De regering zegt al jaren dat ze dammen wil bouwen, maar iedereen hier weet dat ze er niet komen en waarom niet. Dat is een zorgvuldig gekoesterd publiek geheim. Je moet begrijpen dat de dingen hier anders gaan dan bij jullie in het westen waar de mensen pressie uitoefenen op hun vertegenwoordigers, staken, bezetten, demonstreren."

Bijna de helft van de gezinnen in Mahalapye wordt door vrouwen geleid

Passiviteit

Waarom is dat?

"Dat is de natuur van de mensen hier en de koloniale traditie waarin ze zijn opgevoed. Als mensen hier eenmaal een parlementsvertegenwoordiger hebben gekozen, dan blijven ze op hem stemmen. Jaar in jaar uit, of hij het nu goed doet of niet, of hij steelt of met je vrouw naar bed gaat of niet. Mensen zijn passief en niet gewend om voor hun rechten op te komen."

Het lijkt me dat hier een belangrijke taak voor MDT ligt. Zolang mensen daar niet in getraind worden, kun je wel leuke moestuinprojecten opzetten, maar zal er niet veel veranderen.

"Dat ben ik met je eens, maar dat ligt heel gevoelig. Mahalapye is een kleine gemeenschap, iedereen kent iedereen en alles wordt gecontroleerd. Zij die het voor het zeggen hebben, zijn er niet op gesteld als je mensen hun rechten leert uitoefenen. Zelfs ons eigen bestuur is volledig volgens de traditionele politieke lijnen gekozen. Bij de laatste verkiezing trommelden de kandidaten van de regeringspartij hun mensen op om naar de vergadering te komen. Een bestuurskandidaat die ook lid is van de progressieve oppositiepartij in ons land werd vervolgens niet meer herkozen.

Maar als staf van MDT doen we ons best door groepen te vormen die samen landbouw bedrijven, groente verbouwen of een bedrijfje runnen. We praten met hen over de problemen. Leren hun ontdekken dat het geen natuurlijke problemen zijn, maar kunstmatige, door mensen gecreëerde problemen dus te veranderen. We hebben een organisatie helpen oprichten van mensen die hun groente- en landbouwproducten gezamenlijk verkopen. Ze krijgen een soort eigen markt in het dorp. We onderhandelen nog met het stadsbestuur over een geschikte plaats. Individueel kunnen ze nooit invloed uitoefenen. Samen kan dat wel en ze kunnen een machtsblok vormen dat met het stads-

bestuur en de regering kan onderhandelen over bijvoorbeeld een betere watervoorziening. Als dat lukt, heb je iets voor langere termijn bereikt. Mensen leren dat door samen te werken iets aan hun economische positie te verbeteren valt. Maar ook dat daarmee hun afhankelijkheid van anderen verminderd. Dat is heel wat anders dan de overheidsprogramma's die juist gewinning aan hulp van buitenaf creëren. Zo kunnen boeren op dit moment hun land laten ploegen op kosten van de overheid. De enigen die daar echt van profiteren zijn de rijkere boeren die een tractor bezitten en goed verdienen aan dit overheidsprogramma. De arme boeren worden er eigenlijk geen steek wijzer van, want elke keer opnieuw zijn ze van anderen afhankelijk."

Ontwikkelingswerk

Waarom doe je eigenlijk dit werk? Met jouw kennis, opleiding en ervaring moet het toch niet moeilijk zijn om een baan te vinden waarmee je meer verdient en meer status hebt?

"Voor mijn vertrek naar de Sovjet-Unie werkte ik in de mijnen. Ik hield dat niet lang vol. Ik ben niet iemand die het pikt om alleen vanwege zijn huidskleur gediscrimineerd te worden, en dat is de sfeer in de mijnen. Na verloop van tijd werd ik ontslagen. Ik hoorde toen van de mogelijkheid om een beurs te krijgen in de Sovjet-Unie. Dus ben ik voor zeven jaar naar Leningrad vertrokken en ben daar afgestudeerd als mijnbouwkundig ingenieur. Terug in Botswana had ik geen zin om in de commerciële sector te werken. Die is volledig gecontroleerd en in handen van buitenlanders, voornamelijk blanke Zuidafrikanen. Bij de overheid kon ik moeilijk aan de slag. Mijn studie in het oostblok werd met argwaan bekeken. Zo ben ik bij MDT terechtgekomen en gaandeweg ben ik van het ontwikkelingswerk gaan houden."

Denk je dat het werk van organisaties als MDT fundamenteel kan bijdragen ▶

Derde Wereldoorlog?

Na 1945 is er geen wereldoorlog meer geweest, denken de meeste mensen. Sinds de Tweede Wereldoorlog hebben we, dank zij de kernwapens, internationale vrede, zeggen de NAVO-deskundigen vaak. Ze geven toe dat er af en toe wel eens een enkele oorlog tussendoor glipt; dat zien we immers vaak in het Midden-Oosten (vooral nu met die langdurige oorlog tussen Irak en Iran), soms ook in Azië (de Vietnam-oorlog was verre van leuk), of in Afrika, of Latijns-Amerika. Maar we mogen toch blij zijn dat het niet meer tot een wereldoorlog is gekomen.

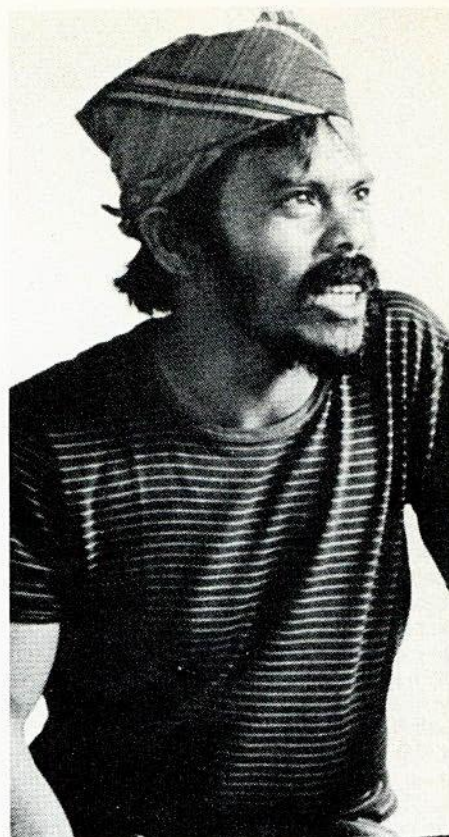
De Amerikaanse professor Bernard Nietschmann is het daar niet mee eens. Volgens hem is er wel degelijk al een Derde Wereldoorlog uitgebroken. En hij heeft uitgerekend dat er al miljoenen slachtoffers zijn gevallen. Dat staat in zijn boek 'States and Nations: The Roots of Conflict', zo bleek uit een uittreksel in Tate Topa (vier windstreken), de maandelijks nieuwsbrief van de Werkgroep Inheemse Volken van januari dit jaar.

Staten tegen volken

Deze Derde Wereldoorlog is vooral gericht op de Derde Wereld. Het gaat hierbij om grondgebied, om grondstoffen en

om volken. Het is geen oorlog met legers tegenover elkaar. Nee, deze Derde Wereldoorlog ziet er van buiten ook lang niet altijd uit als een oorlog. Deze Derde Wereldoorlog, zegt deze Amerikaanse professor, is een oorlog van regeringen en staten tegen volken. En als die volken in opstand komen tegen hun 'opgelegde' regeringen, dan worden zij vaak afgedaan als 'rebellens' of 'terroristen'.

In de meeste staten van de wereld leven meerdere volken. En veel van die volken willen niet onderworpen blijven. Zo waren er in de koloniale tijd veel volken in Afrika, Azië en Latijns-Amerika sa-

T'boli verzetsleider Mai Tuan, Filippijnen

mengeperst binnen de koloniale grenzen van een en dezelfde Europese kolonie. Later, na de onafhankelijkheid, bleven zij in dat keurslijf, nu vaak onderdrukt door de nieuwe regering van de onafhankelijke staat. Dat gebeurde

aan de ontwikkeling van Botswana? „Ik denk van wel. Het moet wel. Er is geen andere weg. De manier waarop de regering het doet werkt niet. Ze bereiken de doelgroepen niet eens. De levensstandaard gaat zelfs omlaag. De kloof tussen arm en rijk groeit.”

Kleine veranderingen

Maar Botswana gaat er toch prat op een enorme ontwikkeling te hebben doorgemaakt sinds de onafhankelijkheid in 1964?

„De cijfers tonen aan dat we inderdaad veel meer geld hebben dan bij de onafhankelijkheid, maar de kwaliteit van

het leven is er niet op vooruitgegaan. Ja, we hebben de mijnen, we hebben diamant. Maar wie controleert de mijnen, wie profiteert ervan? De afhankelijkheid van Zuid-Afrika is alleen maar toegenomen. We kopen er nog steeds al ons voedsel. Bij de onafhankelijkheid was onze landbouwproductie goed voor 30% van het BNP, nu is dat nog maar 7%. De EEG subsidieert de vee-industrie van Botswana. Dat betekent dus dat ze de 5% van de bevolking subsidieert die 55% van het vee bezit.

Dan is er de landkwestie. Het land werd verdeeld in 'graslanden' en gemeenschapsgronden. De rijken, de 5% dus, bezitten de graslanden en ze hebben te veel vee. Als er te weinig gras is, laten ze hun vee grazen op de gemeenschapsgronden tot het daar op is en op hun eigen land weer wat groeit.

Alles wat wij doen is proberen op kleine schaal wat te veranderen voor de mensen met wie we werken. Voor hen verandert er langzaam wat ten goede.

Andere mensen zien dat. Ze zien dat onze inspanningen meer resultaat opleveren dan de regeringsprogramma's en komen daarom naar ons.”

Erkenning voor het werk van MDT is dus geen probleem. Geldt dat ook voor de lokale en nationale overheid?

„Ze erkennen ons, maar het is altijd met een zeker wantrouwen. Ze tolereren

ons, maar ze subsidiëren ons niet.”

Loe Schout

(Overgenomen uit HIVOS-Projectbericht, maart 1988)

HIVOS-PROJECTBERICHT is een uitgave van het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking. Het verschijnt vier keer per jaar.

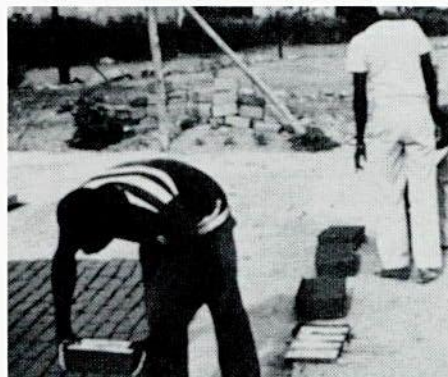
HIVOS werd in 1968 opgericht om vanuit humanistische beginselen een structurele bijdrage te leveren aan ontwikkelingssamenwerking.

Inmiddels worden ruim 200 ontwikkelingsorganisaties in de derde wereld gesteund bij de uitvoering van hun projecten. Veelal zijn dat projecten op het platteland die gericht zijn op economische verzelfstandiging, scholing en vorming, gemeenschapsontwikkeling en organisatievorming. Veruit het grootste deel van de benodigde fondsen komt uit het medefinancieringsprogramma van de Nederlandse overheid. Daarnaast is HIVOS aangewezen op bijdragen van particulieren die sympathiseren met het werk van HIVOS.

In Nederland geeft HIVOS voorlichting over de oorzaken van onderontwikkeling en zamelt fondsen in voor de projecten die het steunt.

Adres: HIVOS:
Raamweg 16, 2596 HL Den Haag
Tel. 070-636907

Giro 716.000 t.n.v. HIVOS, Den Haag

Steenbakkerij

een beetje mis, lijkt me. Zo gebruikt hij de term 'Vierde Wereld' voor al die volken die leven onder 'opgelegde' regeringen. Dat is verwarrend, want doorgaans wordt onder 4e wereld verstaan al die landen die zelf geen olie produceren. Ook wordt die term wel gebruikt voor de armen (de 'gastarbeiders') in de 1e wereld. Misschien wordt het tijd om van deze opsplitsing van onze ene wereld in 1e, 2e, 3e en 4e wereld af te komen. Verder vraag ik me af of deze Amerikaanse professor wel gelijk heeft als hij zegt dat veel regeringen alleen maar belangstelling hebben voor grond en grondstoffen en niet voor mensen. Is het nu echt waar dat er zoveel regeringen zijn die hun volken zien als een overvolg kwaad en een belemmering, zoals de professor beweert?

Interessante discussie

En is het wel terecht om de staten in dit opzicht gewoon over één kam te scheeren? Is een staat altijd fout? Staat een opstandige beweging altijd aan de goede kant? En al heeft hij groot gelijk dat we erg moeten oppassen met etiketten als 'rebellens' en 'terroristen', toch blijkt uit de recente geschiedenis dat lang niet elke bestrijding van afscheidingsbewegingen door de regering van een staat zo duivels slecht is, als deze Amerikaanse professor meent. En ik vraag me ook af of in deze reeks conflicten en spanningen tussen staten, regeringen en volken echt zo duidelijk een patroon is te herkennen dat gesproken mag worden van een 'wereldoorlog', sterker nog: 'De Derde Wereldoorlog'. Want ik kan het best eens zijn met de Armeniërs en de Eritreërs en de Oost-Timorezen en de Papoeas - hun zaak is rechtvaardig. Maar dat is de strijd tegen de staat lang niet altijd, zoals bijvoorbeeld UNITA in Angola of soortgelijke opstandige bewegingen. Toch is de discussie die hij losmaakt wel interessant. Want gewapende zelfbescherming is zeker nooit automatisch 'terrorisme'.

Karel Roskam

(De illustraties bij dit artikel werden overgenomen uit het januarinummer van Tate Topa. Een abonnement op dit maandblad van de Werkgroep Inheemse Volken kost f 20. Adres: Minahassastraat 1, Amsterdam-Oost, Postbus 4098, 1009 AB Amsterdam, giro 4057800, tel. 020-938625.)

'Rebellens' en 'terroristen'

De volken die zich tegen zo'n opgelegde, onderdrukkende regering verzetten, worden dus vaak in het Westen omschreven als 'rebellens' of 'terroristen'. En in de oorlogen die daar het gevolg van zijn wordt vaak de hand gelicht met de voorschriften van het internationale verdragsrecht over oorlogsvoering. Want veel regeringen vinden deze Conventie van Genève niet van toepassing op 'terroristen'.

En inderdaad vinden ook veel Westerse politici en journalisten dat volken die binnen 'hun eigen' staat in opstand komen tegen 'hun eigen' regering beschouwd moeten worden als 'terroristen' of 'rebellens' die best hardhandig mogen worden aangepakt.

Deze Amerikaanse professor heeft voor een deel zeker wel gelijk. Want het is toch eigenlijk onzin, dat mensen en volken die in opstand komen dan vanzelf 'terroristen' worden die 'terrorisme' bedrijven, omdat ze geen uniform, geen regering, geen staat hebben. Het is toch ook onzin dat alleen regeringen en staten wel 'oorlog' mogen voeren omdat ze legers hebben in uniform.

Vierde Wereld

Maar soms slaat hij toch wel de plank

Oscar Bear-Runner, Oglala-Lakota; Wounded Knee 1973

Nog steeds halen berichten de pers over excessen in het leger. Onlangs las ik een stukje over wantoestanden in het Engelse leger: 'Een nieuweling zou scheerschuim en shampoo hebben moeten doorslikken, een commandant zou geürineerd hebben op een andere recruit, terwijl een derde geslagen zou zijn met een bezemsteel'. De Engelse onderminister van legerzaken verklaarde dat het leger in zijn samenstelling niet afwijkt van wat er in de maatschappij gebeurt. Een onderzoek naar wantoestanden was volgens hem niet nodig.

Aanrandingen, pesterijen en martelingen. 'Ach, dat is altijd al zo geweest en zal ook wel zo blijven, geef me nog een pilsje en laten we het over iets leuks hebben'. Bij de krant zie je ze ook al denken: gètsie, alweer geterroriseerd in het leger, vooruit een klein stukje dan, want vorige week hebben we er ook al een halve pagina aan gewijd. We weten het nu wel.

Blijkbaar is het verslag doen van de werkelijkheid nog erger dan de werkelijkheid zelf. Maar zolang ik nog lees dat jonge dienstplichtigen zeer mensonvriendelijke dingen moeten doen van hun superieuren, kan ik het toch niet over het slechte weer hebben of over de aanschafkosten van een nieuwe F-16.

Dus wanneer je denkt: hou nou maar eens op over die wantoestanden in het leger, is dat een reden temeer om er over te blijven schrijven. Net zolang doorgaan totdat er iets verandert aan wat je niet bevalt. Ook al gaat het misschien om iets kleins. Maar zolang we blijven zwijgen over zaken die ons mens-zijn aantasten moeten we er ons niet over verbazen dat mensen andere mensen gebruiken om hun lusten en lasten op te botvieren. Ook in het leger.

En terwijl ik dit schrijf, hoor ik op de BBC-radio dat in Duitsland een beroeps-militair is gearresteerd omdat hij onder bedreiging van een wapen dienstplichtigen tot seksuele handelingen aanzette.

Freek Pol

Geweld in de krijgsmacht, een visie

Het is weer een heet hangijzer de laatste tijd: geweld in de krijgsmacht. Kaderleden die hun boekje ver te buiten gaan, soldaten die elkaar in hun vrije tijd het leven zuur maken, vernederingen, psychische schade. U kent de verhalen wel.

Vooral bij de landmacht – daar gaat het meestal om – maken velen zich daar kwaad over. Begrijpelijk. Vanwege het onbegrip, de beschuldigingen, het in een kwaad daglicht komen staan van alles wat met het leger te maken heeft.

Zegslieden die in het nieuws komen, staan in hun meningen pal tegenover elkaar: óf het is slechts een topje van de ijsberg, het enkele naar buiten komende voorval uit een schier onafgebroken reeks van gewelddadigheden óf er is absoluut niets aan de hand, geen sprake van 'bedrijfseigen' misstanden, maar slechts een kwestie van individueel disfunctioneren, wangedrag van enkele personen, zoals dat overal wel eens voorkomt.

Kaderleden, en vooral de vrijwillig dienenden, voelen zich gekwetst door de sensatievolle publiciteit omtrent dergelijke voorvallen. Het leger komt in diskrediet en daarmee ook hun eigen functioneren, vinden ze, want ze maken er deel van uit. Niet terecht lijkt me. Sterker nog: volkomen onterecht. Welke functionaris in zo'n ontzaglijk grote en veelzijdige organisatie kan nou de verantwoordelijkheid voor al het gebeuren daarbinnen op zijn schouder nemen? Niemand toch! Behalve dan de minister van Defensie; en ook hij nog slechts ambtshalve, niet als persoon. En dat er in zo'n enorme organisatie wel eens wat misgaat lijkt me evident. Dat is niet te voorkomen, zolang je met mensen werkt aan wie niets menselijks vreemd is.

Struktureel

Zijn het nou incidenten of is het geweld struktureel?

Het mag misschien gek klinken, maar dat is allebei waar: geweld is struktureel aanwezig in de krijgsmachtorganisatie, hoort erbij, maar dergelijke excessen behoren (gelukkig) tot de uitzonderingen. Ze zijn niet nodig, onaanvaardbaar en ook verboden. Toch steekt het kwaad telkens weer de kop op. Hoe komt dat zo?

In militaire dienst wordt mensen geweld aangedaan, struktureel, dat valt niet te ontkennen. Vooral dienstplichtigen, ongevraagd en tegen hun wil ingelijfd in het leger, worden tegen hun eigen keuzes en inzichten in, ertoe aanzet en zonodig gedwongen zich met lijf en leden in te zetten ten behoeve van de organisatie, die ook nog doelstellingen kent, waar ze misschien grote bezwaren tegen hebben. Daarbij wordt men geacht – bij voorkeur zonder vraagtekens of bedenkingen op te werpen – ta-

ken uit te voeren op verantwoordelijkheid van anderen, de hogergeplaatsten, meerderen. (Dat is in ieder geval in strijd met het humanistische beginsel, dat niets of niemand buiten je verantwoordelijk kan worden gesteld voor jouw eigen doen en laten). Moeilijk aanvaardbaar.

Slechts uitvoerbaar zolang de opgedragen handelingen niet botsen met de eigen normen en waarden.

Macht en gezag

Er wordt macht uitgeoefend op mensen. Dat is gelegaliseerd door de dienstplichtwet, daarom wettig, maar desalniettemin in zijn toepassing gewelddadig t.o.v. de individuele personen, die het ondergaan. Overigens geldt dat ook voor vrijwilligen, beroeps. Want iedereen in dienst is 'mindere' van zijn 'meerdere', gehoorzaamheidsplichtig. Ondergeschiktheid is de ziel van de militaire dienst.

Mensen hebben macht over andere mensen. De hiërarchie bepaalt dat er gezagsdragers en commandanten zijn: deze worden functioneel met gezag bekleed en verkrijgen daardoor macht. Aanwijzingen en dienstbevelen dienen te worden opgevolgd en wordt er geweigerd, tegengewerkt of gesaboteerd, dan volgen sankties. Korrigerende maatregelen, krijgstuuchtelijke straffen en strafrechtelijke vervolging; ziedaar de mogelijkheden, konform het Wetboek van Militair Strafrecht. Niet zo leuk, maar noodzakelijk, wil je, gegeven deze organisatie en deze structuur, het geheel werkbaar en efficiënt houden.

Mensen doen het gewenste en laten het ongewenste echter meestal niet alleen uit angst voor straf. Het menselijk gedrag wordt bepaald door het eigen in-

zicht van noodzaak, redelijkheid, wenselijkheid; dit voorzover het bij de groep willen horen, geaksepteerd willen zijn/worden, niet de boventoon voert.

De gezagsdrager heeft daar soms echter geen boodschap aan: hij hoort niet bij die groep, staat erboven. Hij kan de mensen en zijn groep 'zien zitten' en ze respektieren, maar hoeft dat niet noodzakelijkerwijs. Te ja of te nee, hij is de baas en heeft de macht. Daarmee heeft hij echter nog geen gezag. Macht en gezag is niet hetzelfde. Een gezagsdrager (commandant) heeft macht omdat hij die krijgt, met de funktie; is dus een machthebber, maar is daarmee niet automatisch gezaghebbend, heeft niet automatisch gezag, aanzien, overwicht. Terwijl er daartegenover mensen zijn die geen machtspositie bekleden, maar wel veel gezag hebben, vanwege de steun die ze (niet afgedwongen) onder vinden van andere mensen, het aanzien dat ze genieten, en daardoor toch ook weer machtig zijn (macht hebben). Het verschil zit hem feitelijk in wat je hebt of krijgt: macht kun je krijgen, gezag moet je waarmaken.

Waarmaken

De Paus in Rome heeft eigenlijk geen macht maar wel gezag, president Botha van Zuid-Afrika veel macht maar weinig gezag. Bij gelijkblijvende macht is president Reagan's gezag tanende, terwijl Gorbatsjov's gezag (in ieder geval in het westen) toeneemt. Kortom: macht heeft vooral te maken met geweldsmiddelen, terwijl gezag duidt op respekt en aanzien. Het een kan afgedwongen worden, het ander niet. Heel ongelukkig is daarom het nederlands taalgebruik in deze: 'hij dwingt respekt af' is onjuist gesteld, wat dit heeft met dwang niets te maken; 'respekt afdwingen' is respekt krijgen omdat je het verdient, omdat mensen vinden dat het je toekomt. Wie dat uitmaakt? Elk van die mensen voor zich.

Het is geen geringe opgave voor al die vele gezagsdragers in de defensieorganisatie om hun gezag telkens weer waar te maken. Dat lukt eerder niet dan wel door je macht te gebruiken en geweldsmiddelen toe te passen, ofwel te straffen, wanneer het moeilijk wordt. Zeker niet wanneer de betrokkene(n) en/of anderen de bestraffing als onterecht ervaren.

Nederlands is echt een moeilijke taal en soms heel verwarrend in het woordgebruik om abstracte zaken aan te dui-

den. Zo is er een groot verschil tussen 'gezag' en 'het gezag'.

Het begrip 'gezag' is hiervoor reeds enigszins verduidelijkt, maar 'het gezag' is weer iets anders. Wanneer gezegd wordt, dat opgetreden moet worden, om het gezag te handhaven, betekent dit feitelijk dat de machtsverhoudingen gehandhaafd of bevestigd moeten worden. Met zo'n optreden wordt in een aantal gevallen gezag (aanzien) verloren.

Een gezagsdrager vertegenwoordigt wel het gezag, maar heeft niet altijd gezag.

'Het gezag' is ongeveer synoniem met 'de macht.'

(Raadsel: wat betekent dan feitelijk 'met gezag bekleed?')

Geweld

Hoe minder gezag, hoe meer geweld. Dat is wat de praktijk uitwijst: hoe minder respect en aanzien een leider bij zijn mensen geniet, hoe eerder hij zijn machtsmiddelen (een vorm van geweld) zal moeten aanwenden, om zijn positie te handhaven, zeker te stellen. Ook eigen onzekerheid doet de leider eerder naar machtsmiddelen grijpen. Dat (gelegaliseerde) geweld roept verzet op, en tegengeweld. Mensen worden gespannen, geladen, opgefokt, agressief. Plegen lijdelijk verzet of gaan er ronduit dwars tegenin. De onfortuinlijke gezagsdrager gaat dreigen, grijpt elk hem ter beschikking staand middel aan om het tij te keren om zijn gezicht niet te verliezen: het is een prestigekwestie geworden. Dan eskaleert het geweld en wordt menigmaal de grens van het toelaatbare overschreden. Door het hoogste doel: de handhaving van het gezag, dus het zeker te stellen van de machtsverhoudingen, worden alle middelen om dit te bereiken, geheiligd geacht. Ook niet toegestane. Ontoelaatbaar geweld. De dader is in feite een slachtoffer.

En de echte slachtoffers, de ondergeschikten die het moeten ondergaan, blijven er uit onmacht mee zitten, krop-

pen het op. Totdat zich later een gelegenheid voordoet, waarbij het wel mogelijk is straffeloos af te reageren.

Gelukkig is het meestal materieel, wat het dan moet ontgelden: uitrustingen, ruiten, PSU-kasten, kamerdeuren, enzovoort. Ook zwelgen in de drank en hard schreeuwen en brullen ontaardt. Soms echter wordt afgereageerd op mensen en dan zit het goed fout: onaanvaardbaar geweld in de krijgsmacht.

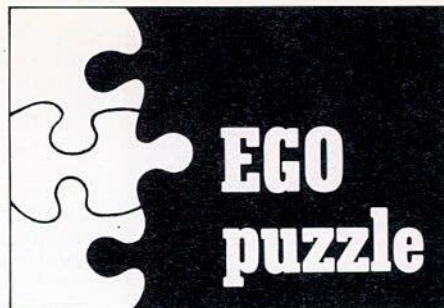
Verantwoordelijkheid

Mensen benoemen op leidersposities en daarmee toebedelen met de bijbehorende macht en geweldsmiddelen, betekent: ze opzadelen met een zeer grote verantwoordelijkheid. Kunnen ze dat aan?

Kennelijk wordt vaak aangenomen, dat het hebben van meer kennis en grotere vaardigheden op militair-technisch gebied, voldoende toerusting geeft om respect te genieten en gezagskrisis te voorkomen. Dat blijkt niet altijd het geval.

Het kunnen omgaan met mensen, het hebben van sociale vaardigheden, speelt telkens weer een nadrukkelijke rol bij de akseptatie van de gezagsdrager in zijn functie van militair meerdere.

Vooraf de groepscommandanten, maar ook pelotons- en compagniecommandanten, die met troepen dienstplichtigen heel simpele, maar vaak lichamelijk zware en moreelbeproeven-

Visitekaartjes

De oplossing van de zandloper in het vorige nummer luidt als volgt: 1. planeten 2. planten 3. platen 4. palet. 5. plat 6. tap 7. pa 8. a 9. al 10. ale 11. alen 12. balen 13. abelen 14. bevalen 15. bevallen.

Hieronder een viertal visitekaartjes, waarbij door verplaatsing van de letters van naam en woonplaats iemands beroep kan worden gevonden.

Il. Cus
Mus

R. Mit
Ammen

T. Slim
Erf

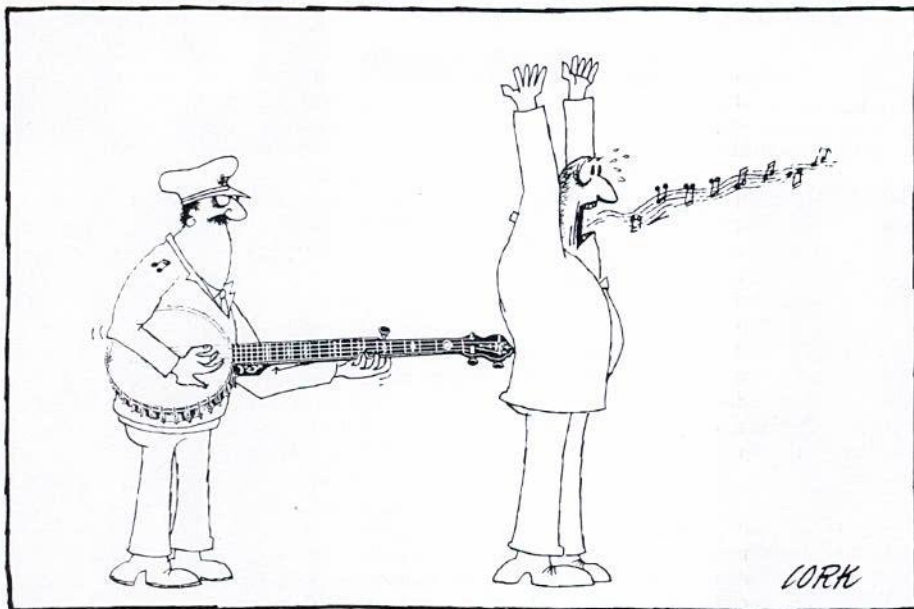
U. A. Omo
Rutten

de akties moeten uitvoeren en oefeningen moeten draaien, waar de soldaten totaal het nut niet van inzien, staan hierbij, als ze geen respect en gezag als mens en leider wordt toegekend door die soldaten, voor een schier onmogelijke taak. Zeker wanneer ze jong en onervaren zijn. Dat mag je zo'n iemand als organisatie eigenlijk niet aandoen; dit soort werk is zo al zo ongelooflijk moeilijk. Des te schrijnender wordt de situatie, wanneer die wat meer ervaren, die wat aan de begeleiding zouden kunnen doen, vaak aan hun bureau gekluisterd worden door een enorme papierwinkel aan administratieve verplichtingen, waardoor ze bijna geen tijd over hebben om 'bij de troep in het veld' te zijn.

Het geeft geen pas, om jonge, toegewijde, goedwillende en meestal gewetensvol bezig zijnde funktionarissen, als ze in hun overijver of uit onnadenkendheid een misstap maken, te vervolgen en aan de schandpaal te nagelen, zonder oog te hebben voor de structuur waarin ze moeten werken, als die met name dit soort uitglijders veel waarschijnlijker maakt. Of zie ik het nou helemaal verkeerd?

Lex Beekers, raadsman
Lkol Tonnetkazern, 't Harde

(Dit artikel verscheen eerder in 'De Koninklijke Marechaussee' van 2 maart 1988.)

boeken

Soldaat in Indie

Sergeant, tegen een grijnzende soldaat: „Haal die mening van je gezicht“. Soldaat: „Welke mening, sergeant. Een soldaat heeft toch geen mening, hij volgt slechts orders op, hoe vreemd ze ook mogen zijn. Ondergeschiktheid is nu eenmaal de ziel van de militaire dienst.“

Een citaat uit de verhalenbundel 'De vreetpatrouille' van Ben Laurens. Net als in zijn in 1986 verschenen roman 'Het Peloton', beschrijft de auteur in deze verhalen het wel en wee van een groep Nederlandse infanteristen tijdens de koloniale oorlog in Indië (1945-'49). Stuk voor stuk vlot geschreven verhalen over het dagelijks leven op een buitenpost. In een aantal verhalen, waaronder het titelverhaal, is er nauwelijks sprake van een oorlogssituatie, in andere evenwel speelt het bij het leven en heeft Jan Soldaat nog slechts één doel voor ogen: het eigen hachje en dat van de groep redden (o.a. het verhaal 'Krankeng'). 'Het peloton' noemde ik destijds in deze rubriek één van de beste boeken over het Indische drama. 'De vreetpatrouille' doet er niet voor onder. 'Een geboren verteller' laat de omslag weten. Wie zijn boeken leest zal tot geen andere konklusie komen. 'De vreetpatrouille' door Ben Laurens werd uitgegeven door Ad. Donker, Rotterdam 1987, f 22,50 (WH).

Vreemdelingen

Het beeld van het tolerante Nederland heeft de laatste jaren menige deuk opgelopen. Rellen in oude wijken in de grote steden, de Centruumpartij in de Tweede Kamer, diskriminatie van etnische groepen op de arbeidsmarkt en bij het verkrijgen van woningen en recentelijk de, weinig verheffende, protesten tegen de komst van asielzoekers. Wie 'Vreemd gespuis' heeft gelezen zal zich met verbazing afvragen hoe Nederland toch in vredesnaam zo'n beeld van verdraagzaamheid heeft weten op te bouwen. In vijftien, op zichzelf

staande, artikelen wordt een overzicht gegeven hoe Nederlanders reageerden op de komst van vreemdelingen; van de Zuid-Nederlandse immigranten uit de 16e eeuw tot en met de Turken, Marokkanen en Tamils van nu. Duidelijk wordt dat vooroordeelen en diskriminatie niet iets zijn van deze tijd, maar reeds eeu-

wenlang hebben bestaan. Weliswaar werd niet iedere groep even vijandig tegemoet getreden. Draaipunt voor akseptatie waren de sociale status (bv. rijke kooplieden) en het economisch belang (bv. vaklieden) van de groep vreemdelingen. Samenvattend: 'Vreemd gespuis' leert dat we ons, wat betreft tolerantie, niet al te aanmatigend dienen op te stellen. 'Vreemd gespuis' o.r.v. de Anne Frank Stichting is een uitgave van Ambo/Novib, Baarn 1987, f 32,50 (WH).

Indrukwekkend

Het laatste, kortgeleden in vertaling verschenen, boek van de Oost-Duitse schrijver Jurek Becker is, zonder overdrijving, een indrukwekkende roman. 'Bronsteins kinderen' zijn Hans, de verteller en zijn, in een psychiatrische kliniek verblijvende, zuster Elle. Hans, aankomend student filosofie, maakt regelmatig gebruik van het, aan de rand van Berlijn gelegen, zomerhuisje van zijn vader om er ongestoord met zijn vriendin Martha te kunnen verblijven. Op een dag treft Hans zijn joodse vader met twee vrienden in het huisje aan terwijl ze bezig zijn een, op een bed vastgebonden, man te martelen. De man, die ze hebben ontvoerd, nadat deze in een café wat te loslippig is geweest, is een voormalig bewaker van het

concentratiekamp Neuen-gamme. Hans probeert aanvankelijk zijn vader tot andere gedachten te brengen. Wanneer dit echter niet lukt, blijft er niets anders over dan zijn vader te 'verlossen' van zijn obsessie. Door de knappe dialogen en woordenwisselingen vliegt de lezer door deze, kwa-thema loodzware, roman heen. 'Bronsteins kinderen' door Jurek Becker werd uitgegeven door Van Gennep, Amsterdam 1987, f 38,50 (WH).

Woonwagenvolk

In de Kritiese Bibliotheek van uitgeverij Van Gennep is een bundel artikelen verschenen van Lau Mazirel, samengesteld en van een nawoord voorzien door Leonie de Goei. Sinds de Tweede Wereldoorlog volgde Lau Mazirel het woonwagengebeleid van de Nederlandse overheid kritisch en bestreed ze het via tal van artikelen. De artikelen die in deze bundel zijn samengebracht zijn gewijd aan de Woonwagenvolk van 1968 en de volkstelling van 1971. Doel van de wet was het aanpassen van de woonwagenvolking aan de gevestigde samenleving. Lau Mazirel verzette zich principieel tegen het bevoogdend en discriminerend karakter van deze wet en was zeer geschokt door de formuleringen en ideeën die zij in de nota's van de overheid tegenkwam. Steeds weer trekt zij in haar artikelen parallellen met de periode van vlak voor en tijdens de oorlog vanwege de verdede rassentheorieën die in de stukken opdoken. Van haar haarscherpe analyses van de discriminatie van bepaalde bevolkingsgroepen kan men voor de prijs van slechts f 14,50 kennis nemen. Een aanbeveling, zeker gezien het feit dat dit onderwerp nog niets aan actualiteit heeft ingeboet. 'Woonwagenvolk' van Lau Mazirel verscheen bij Van Gennep, Amsterdam, f 14,50. (KH)

Democratie

Over democratie is in de loop van de geschiedenis al veel gezegd en geschreven. Lambert Giebels, een ex-Tweede Kamerlid, probeert in het boek 'Ontwikkeling van het Democratisch Denken' een overzicht te geven van, zoals de titel al zegt, het democratisch denken. Je kunt iemand moeilijk verwijten onvolledig te zijn, zeker op dit terrein. Bovendien, het boek is de moeite van het lezen zeker waard. Een aantal zaken die betrekking hebben op democratie worden aardig op een rijtje gezet. Het probleem van het boek van Giebels is echter, dat er meer niet in staat dan wel. Er staat veel in over het denken over politieke democratie, maar bijvoorbeeld te weinig over maatschap-

Lambert J. Giebels

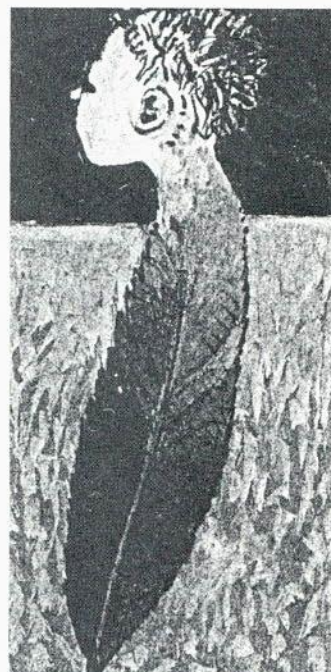
ONTWIKKELING VAN HET DEMOCRATISCH DENKEN

pelijke en zelfs niets over economische democratie. Giebels snijdt bovendien veel detailkwesties aan zonder ze uit te werken en een aantal andere kwesties, zoals het ontbreken van stemrecht voor buitenlanders die in Nederland werken, wonen en belasting betalen, komen niet eens aan bod. Voeg daar ook nog eens bij dat de auteur op een vervelende manier een vooringenomenheid met het onkritische westerse denken over democratie ten toon spreidt, dan moet je je afvragen of je er de weinig democratische prijs van bijna vier tientjes voor neer moet tellen. 'Ontwikkeling van het Democratisch Denken' door Lambert J. Giebels verscheen bij uitgeverij Bres, Amsterdam, f 39,90 (WV)

Egypte

In de Derde Spreker Serie van Novib/Ambo verscheen onlangs de roman 'Het taboe' van de Egyptische schrijver Joesef Idris. Het verhaal speelt zich af op het Egyptische platteland vóór de

revolutie. Wanneer het katoenseizoen is aangebroken komen de trekarbeiders of migranten (zo ongeveer de allerlaagste klasse) naar de katoenproducerende landgoederen om er hun werk te doen. Op een dag wordt er een kinderlijke gevonden, dat naar alle waarschijnlijkheid direct na de geboorte door de moeder is omgebracht. Het dorp staat op z'n kop omdat aanvankelijk iedere aanwijzing ontbreekt dat het een kind van een van de trekarbeiders is. Alle vrouwen in het dorp worden argwanend bekeken. Wanneer uiteindelijk uitkomt van wie het kind is brengt dit een verbodering teweeg tussen de dorpelingen en de trekarbeiders.

Deze sociale roman geeft een goed beeld van het leven op het Egyptische platteland al is het 'eind-goed-al-goed' wat moeilijker voor te stellen.

'Het taboe' door Joesef Idris is een uitgave van Novib, Den Haag en Ambo, Baarn. f 27,50. (WH)

Kostelijke stukjes

In 'meneer Foppe en het gedoe' heeft Wim de Bie zo'n zestig stukjes bijeengebracht die eerder veelal in de Volkskrant werden gepubliceerd.

Meneer Foppe is de schuwe

veertiger die in de meest netelige situaties verzeild raakt. Zoals in het verhaal 'De vouwwand'. Foppe heeft een L-vormige één-kamerwoning waarbij hij d.m.v. een vouwwand, een slaapkamer kan creëren. Welgemutst staat hij op een morgen op en krijgt de vouwwand niet meer teruggeschoven.

In 'Het gedoe' (en gelukkig in de meeste stukjes) neemt Wim de Bie de tijdverschijnselen op de korrel en dat doet hij razend knap. Het betreft heel vaak zaken waarbij het de lezer weinig moeite zal kosten zichzelf te herkennen. In het verhaal 'Door de bank' kwelt het De Bie buitengewoon dat het bankpersoneel inzage heeft in zijn saldo. Wanneer de bankemployé weigert antwoord te geven op de vraag hoeveel hij bij de bank verdient meent De Bie zichzelf te moeten bevrijden van 'de terreur' van de bank. Hij geeft opdracht zijn boekje leeg te halen en onder de mensen te verdelen.

Een bundel kostelijke stukjes die terecht heel lang de Boeken Top Tien aanvoerde.

'Meneer Foppe en het gedoe' door Wim de Bie is een uitgave van De Harmonie, Amsterdam, f 19,90. (WH)

Peru

'Een land zonder mensen?' is de titel van de eerste nederlandstalige brochure over de inheemse volken en de kolonisatie van het Peruaanse Amazonegebied. Deze brochure, geschreven door Willem Assies, is een gezamenlijke uitgave van het Peru Komitee Nederland en de Stichting Werkgroep Inheemse Volken. De NCO (Nationale Commissie Voorlichting Ontwikkelingssamenwerking) leverde een financiële bijdrage.

Het Amazonegebied van Peru, ook wel 'selva' genoemd, beslaat ruim één derde van het Peruaanse grondgebied. Van oudsher wonen er een zestigtal inheemse volken, die in Nederland bekend zijn onder de verzamelnaam Amazone-Indianen. Onder andere door de ontdekking van aardolie en gas (in de jaren zeventig) is de kolonialisatie in het gebied toegenomen. De regering stimuleerde landloze boeren en het internationale bedrijfsleven om de selva te exploiteren onder het motto 'een land zonder mensen voor mensen zonder land'. Ook de Nederlandse overheid en Nederlandse bedrijven spelen hierbij een rol. De inheemse volken zijn op verschillende manieren in verzet gekomen tegen het koloniatiebeleid van de Peruaanse overheid. Deze unieke brochure (48 blz. en ruim voorzien van foto's, tekeningen en kaartjes) geeft een goed inzicht in dit proces.

'Een land zonder mensen?' is te bestellen door overmaking van f 7,50 (incl.porto) op giro nr. 4057800 t.n.v. de Werkgroep Inheemse Volken o.v.v. 'Peru-brochure'. (FS)

Intieme speurtocht

'Wat ik te verhalen heb stroomt diep - zo diep in mijn binnenste dat zelfs ik er niet bij kan' zegt de hoofdpersoon - een ruim dertigjarige Surinaamse Vrouw - in Astrid Roemer's nieuwste roman 'Levenslang gedicht', die bij In de Knipscheer verscheen. En even verder: 'Een vrouw mag een poging wagen haar bestaan te doorgronden. Geen mens hoeft te geloven in de willekeur van het lot.' Die poging om wat zó diep stroomt toch te verwoorden lijkt een gigantischer worsteling te zijn geweest dan aanvankelijk werd gedacht. Immers, de uitgever kondigde de verschijning van 'Levenslang gedicht' begin '86 al aan voor augustus van dat jaar en in de precieze omvang van 192 blz. Het werd november '87 en 345 blz. En, eerlijk gezegd, deze roman viel me tegen, maar misschien had ik ook niet mogen verwachten dat Astrid Roemer nog eens haar 'Over de gekte van een vrouw' zou evenaren of

zelfs overtreffen. Want in die fenomenale roman (inmiddels ook voor een tientje verkrijgbaar als Rainbow Pocket) lukte het wel: het onzegbare, die diepe gevoelsstromen via poëtische beelden op de lezer over te brengen.

'Levenslang gedicht' is een levens- en liefdesverhaal tegelijk en dat vind ik in dit geval tevens de zwakte ervan. Wilde Roemer teveel beschrijven van haar intieme speurtocht langs de kringloop van het bestaan? Suriname én Nederland, voormoeders én geliefden, kinderloos huwelijk én lesbische relaties, stuk voor stuk boeiende onderwerpen, maar alles bij elkaar is het té veel geworden, verwarrend, fragmentarisch, afstandelijker ook. Er zitten overigens weer prachtige gedeeltes in dit boek, waaraan helaas een sterke taalstructuur ontbreekt. Achteraf denk ik: er hadden twee mooie romans in gezeten. Niettemin kijk ik weer verwachtingsvol uit naar haar aangekondigde nieuwe roman 'Op scherven lopen', want voor mij blijft Astrid Roemer nog steeds een top-auteur.

'Levenslang gedicht' van Astrid Roemer kwam uit bij In de Knipscheer, Haarlem 1987, 345 blz. f 34,50. (FS)

Nietzsche

'In Nietzsche leefden naast elkaar in een voortdurende staat van onvrede en wederzijdse tirannie, een musicus van grote begaafdheid, een filosoof uit de hoek van de vrijdenkerij, een religieus genie en een geboren dichter.'

Aldus de van origine Russische schrijfster Lou Salomé (1861-1937) in haar in 1894 in Wenen verschenen boek 'Friedrich Nietzsche in seinen Werken'. Vorig jaar kwam er een vertaling van uit bij De Arbeiderspers in de reeks Open Domein.

Lou Salomé vertrok als twintigjarige uit haar geboorteplaats Petersburg om in Zürich te gaan studeren. Spoedig daarna werd 1882 het jaar van haar vriendschap met Nietzsche. Wat hen verbond was, volgens Salomé, dat van beiden 'het hart zich in de hersenen' bevond en ook Nietzsche vroeg zich na hun eerste ontmoeting af 'van welke sterren zijn wij elkaar toegevallen'.

Lou Andreas-Salomé's boek is niet een biografie over de vele personen die Nietzsche in zich verenigde (zie bovenstaand citaat), maar een - zeer geslaagde - poging om de mens Nietzsche te doorgronden vanuit zijn verschillende filosofische werken. Deze geestelijk en lichamelijk zwaar lijdende mens dacht zichzelf letterlijk door het leven en hij beschouwde zijn lijden als een genezingsproces. Zijn beroemde leer over 'de eeuwige wederkeer van alle dingen' heeft daar alles mee te maken. Veel wordt ook duidelijk uit dit boek t.a.v. de schromelijke misvattingen over Nietzsche's Übermensch-begrip en over de heren-slavennaturen, die in de eerste plaats als elementen van zijn eigen persoonlijkheid opgevat moeten worden.

Een niet makkelijk, maar toch uiterst boeiend boek en zeker niet alleen voor liefhebbers van de tussen denken en drijven worstelende 'filosoof met de hamer'.

Immers, ook de schrijfster moet een buitengewone persoonlijkheid zijn geweest, dat ze zo indringend en scherpzinnig over Nietzsche kon schrijven, zoals ze dat ook over o.a. Rilke en Freud heeft gedaan. We mogen er rustig van uitgaan dat zonder de bevruchtende invloed van Lou Salomé, sleutelfiguur tussen vele beroemde mannen rond de eeuwwisseling, menig geesteskind van die tijd niet geboren zou zijn.

'Friedrich Nietzsche' door Lou Andreas-Salomé verscheen bij De Arbeiderspers, Amsterdam 1987, 258 blz., geill. f 47,50. Eerder verscheen daar ook van haar 'Terugblik op mijn leven' in de reeks Privé Domein, 253 blz., f 37,50 (FS).

Karen en Wim Heij
Frank Spoelstra
Wessel Visser

